

תהש תהש
SIVAN TAMUZ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Roman Vishniac: Interiér stanice u Postamer Platz, Berlín, 1930.
(K textu na stranách 16–17)

STANOVISKO FŽO ČR K VOLBĚ DO RADY ČTK

Federace židovských obcí v ČR sleduje se znepokojením snahu některých politických stran, zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, zvolit do Rady ČTK pana Michala Semína. Člověk, který mimo jiné interpretuje modlitbu za mír, již se před časem z iniciativy papeže Františka zúčastnili izraelský prezident Šimon Peres, palestinský představitel Mahmúd Abbás a konstantinopolský patriarcha Bartoloměj, jako „uznání náboženské hodnoty nepravých kultů, neslučitelné s učením a tradicí církve“ a judaismus podle jeho názoru spočívá „v tvrdošíjném odmítání pravého mesiáše“, není podle našeho názoru vhodným kandidátem do rady hlavní tiskové agentury České republiky. Antijudaismus byl po staletí původcem perzekuce Židů a stal se i významnou součástí jak antisemitismu předválečného, tak i v období šoa. Obracíme se na poslance Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR s nadějí, že tyto skutečnosti vezmou při volbě členů do rady ČTK v úvahu. ČTK má přinášet spolehlivá a ověřená fakta a dohled nad její činností by neměl být svěřován lidem s fundamentalistickým a konfrontačním viděním světa.

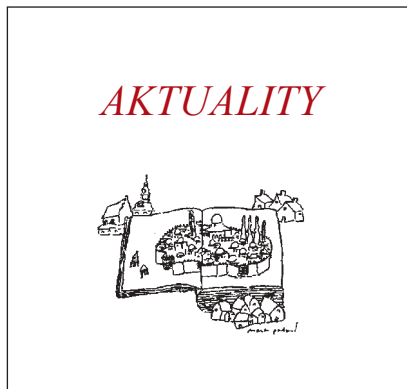
12. 6. 2019

Petr Papoušek, předseda FŽO

LIMUD 2019

Ve dnech 22. až 26. května proběhl v Blansku již šestý ročník Limmudu, akce pořádané Federací židovských obcí v ČR. Toto každoroční setkání českých Židů je určeno především pro rodiny s dětmi a pro FŽO je jednou z priorit při vytváření podmínek pro budoucnost židovské komunity v ČR. Organizační tým se skládá převážně z řad dobrovolníků (Ben Hess, Tereza Kotláríková, Marta Malá, Irena Němcová, Petr Papoušek, Barbora Rappaport, Zuzana Veselá) a díky sponzorům je konečná cena pro účastníky velmi přijatelná. Zájem o tuto akci dosvědčuje fakt, že přes to, že letošních účastníků bylo rekordních 240, se ani tak nedostalo na všechny zájemce.

Tématem letošního Limmudu bylo: L'chajim!/Na zdraví! Mezi hlavními přednášejícími byli např. Lukáš Pollert, rabin Karol Sidon, Tomáš Büchler, Jan Divecký, Martin Šmok, Clive Lawton, z Izraele rabin Jehuda Jesharim, Irit Amitai, Perry Amitai a další. Pro Lim-

mud je typická otevřenost; scházejí se zde lidé nejružnějšího židovského záze-

Mark Podwal s cenou Gratias agit. Foto am.

mí, přesvědčení, kulturních preferencí či náboženské praxe, aby společně trávil čas při přednáškách, dílnách, uměleckých produkcích nebo při společných aktivitách rodičů a dětí. Význam Limmudu velmi dobře shrnuje heslo: „Ať už jste na své židovské cestě kdekoli, Limmud vás posune o krok dál!“

Pro děti byl připraven tzv. Teen Limmud, program v pěti skupinách podle věku od nejmenších až po dospívající, se společným tématem Izrael.

Vedle oficiálního programu bylo v areálu hotelu k dispozici mnoho dalších možností, jak příjemně trávit čas. Velkému zájmu se těšil zejména bazén se slanou vodou. Program byl tentokrát obohacen o rodinné interaktivní cvičení první pomoci s ukázkou činnosti ZZS, hasičů a Policie ČR.

Limmud se však neskládá pouze z přednášek či diskusí, jeho pevnou součástí jsou tradičně i pravidelné bohoslužby. Ostatně jedním z vrcholů letoš-

ního Limmudu se stala společná oslava šabatu.

FŽO děkuje všem, kdo k úspěchu letošního šestého ročníku přispěli. pp

GRATIAS AGIT 2019

Mezi letošními laureáty ceny Gratias agit, kterou od roku 1997 Ministerstvo zahraničí ČR oceňuje ty, kdo význačným způsobem přispívají k šíření dobrého jména České republiky v zahraničí, patří i newyorský lékař a malíř Mark Podwal (nar. 1945). Čtenářům *Roš chodeš* ho není třeba představovat; jen zmiňme, že hlavním tématem jeho kreseb a ilustrací je židovská historie a tradice, a nezanedbatelnou měrou v nich představuje historii a tradici židovské Prahy. Jeden ze svých cyklů věnoval mimo-pražským židovským památkám a další te-rezinskému ghettu. Řada jeho děl je součástí světových galerií.

Ministr zahraničí ocenil také Mezinárodní sdružení Memorial, které vzniklo roku 1987 v bývalém SSSR. Dnes ho tvoří na padesát organizací po celém Rusku a v některých evropských zemích, včetně ČR. Jeho cílem je odhalovat, publikovat a kriticky hodnotit informace o zločinech a masových porušováních lidských práv, kterého se v minulosti dopustily totalitní režimy a které mají přímé i nepřímé důsledky pro současnost. Jeho pracovníci se dlouhodobě věnují také sběru a šíření informací o perzekvovaných Čechách (často židovského původu) v bývalém Sovětském svazu, s pomocí Memorialu probíhal i výzkum českých historiků na toto téma (viz dokument ČT a ÚSTR *Čechoslováci v Gulagu* a stejnojmenná publikace).

am

OBSAH

Sidra na tento měsíc 4–5
Advokacie, spor a doping
rozhovor s Gerhardtem Bubníkem 6–7, 10
Hroubovická tragédie
příběh manželů Huschových 8–10
Literatura o holocaustu na Slovensku 11
Tři Segalové tři umělci, dva malíři,
jeden sochař 12–14
Spisy Ladislava Grosmana 15
Vishniac znovu nalezený
archiv a digitalizace fotografova díla
16–17
Jicchak Oren: Památník vzkříšení 18–19
Co nového v Mikulově
výstava kvilůt Chedvy Meroz 20
Izrael: Po volbách volby 21
Výběr z českých médií 22
Kalendárium 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

O Americkém židovském výboru (American Jewish Committee, AJC) pravidelně referujeme a často připomínáme, že to byla právě tato organizace, která jako první podala pomocnou ruku naší Federaci židovských obcí, když se v mezinárodním měřítku jednalo o restitucích židovského majetku nebo o odškodnění obětí holokaustu. Nezapomenutelná (ale zapomínaná) je také role AJC při vstupu České republiky a dalších středoevropských zemí do NATO, kdy jeho čelní představitelé svědčili pod přísahou v náš prospěch před americkým Kongresem.

Naši čtenáři také vědí, že AJC pořádá pravidelná výroční zasedání; jen jedno z nich se dosud uskutečnilo mimo USA, a to vloni. Díky sedmdesátiletému výročí Izraele to bylo v Jeruzalémě, jak jsme o tom referovali v loňském červencovém čísle *Rch*. Letošní ročník Globálního fóra se zase pokorně vrátil na půdu amerického hlavního města.

STATISTIKA

O jeho průběhu se lze hodně dozvědět z internetových stránek. A tak nám dovolte jen krátké zamyšlení nad některými tématy, která v současné době hýbou nejen Americkým židovským výborem, ale také Amerikou jako takovou.

Přesto, že AJC si potrpí spíše na kvalitu než na kvantitu, i z jeho řad se hrdě ozývají hlasy, které poukazují na fakt, že na letošní konferenci dorazilo na dva a půl tisíce účastníků ze všech koutů Spojených států i z dalších padesáti zemí světa. Bylo mezi nimi na 500 studentů, a to rovněž ze všech světových stran, včetně České republiky, ale také mnoho rabínů, imámů a duchovních všech křesťanských denominací. K tomu lze připočítat čtyři desítky privátních setkání na půdách washingtonských velvyslanectví, české nevyjímaje, ale tentokrát i na ambasádách mnoha arabských zemí, což by bylo před několika lety zcela nemyslitelné. Ve zcela americkém duchu se pak konaly návštěvy pečlivě vybraných delegací na Capitol Hillu, tedy přímo v pracovnách kongresmanů a senátorů, kterých bylo letos více než 120.

ZEITGEIST

Zeptejme se ale v duchu jednoho z dětí při sederové tabuli: k čemu vám to všechno je? Zde je několik odpovědí:

V době, kdy jsou Spojené státy zmitány rozjitřenými emocemi díky naprosto odlišným názorům na prezidenta Trumpa a jeho způsob vlády, se AJC snaží zachovat si chladnou hlavu a nenechat se vmanévrovat ani do jedné z extrémně nepřátelských po-

zic. Tak jako vždy v minulosti, se pokouší komunikovat s oběma tábory a oběma dávat stejný prostor, přestože si je vědom toho, že více než tři čtvrtiny americké židovské komunity jsou tradiční voliči Demokratické strany a současnou vládu ostře kritizují. Zaznělo to ostatně v několika pódiových diskusích, kdy prezidentu Trumpovi byla přisuzována vina za radikalizaci společnosti a především za excesy antisemitských útoků, včetně tragické střelby v synagoze Tree of Life v Pittsburghu. Oponenti, poukazující na přesun americké ambasády do Jeruzaléma a na připravený

za stát Illinois, o jehož vystoupení, které ani nebylo součástí pléna, nebyl až tak velký zájem. V malém bočním sále tak sedělo při jeho vystoupení – vedle autora tohoto článku – jen pár posluchačů. Ten neznámý senátor se jmenoval Barack Obama.

Diváci se tentokrát museli spokojit i s virtuálním Bibim Netanjahuem, jehož rozhovor s Davidem Harrisem byl natočen právě v době jeho vyjednávání o sestavení nové izraelské vlády. Takže nic převratného. Jedno z nejvíce oceňovaných vystoupení však byla prezentace ceny AJC, nazvané po Janu Karském, polském hrdinovi, který pronikl do varšavského ghetta a zprávu o tom předal Červenému kříži. Letos ji získal Mital al-Al-úsi, irácký politik, který neúnavně usiluje o dobré vztahy své země s Izraelem. Čelil za to mnoha smrtelným výhrůžkám, teroristé pak dokonce zavraždili jeho dva syny. Ani

to ho neodradilo od jeho životního poslání.

A ještě jedno překvapení – poté, co vypršel mandát dosavadnímu prezidentovi AJC Johnu Shapirovi, zvolil AJC do svého čela poprvé ve své stotřináctileté historii ženu. Prezidentkou AJC se stala Harriet Schleiferoová, právnička, jejíž rodiče přežili holokaust v Polsku. Evropa hraje v činnosti AJC totiž stále větší roli.

TRANSATLANTICKÉ VAZBY

Letos tak poprvé zaznělo, pod titulem *Hlasy diaspory*, několik přímých svědectví z Evropy, ale také z dalších koutů světa. Ať už to bylo od šéfa bezpečnosti v Toulouse, kde byl před lety spáchán ohavný teroristický útok v mateřské škole, nebo od britských politiků, kteří na protest proti Jermymu Corbynovi, předsedovi labouristů, kterého viní z šíření antisemitismu, opustili po letech svou rodnou stranu, anebo emotivní vystoupení Edwina Shuckera, který se narodil v Bagdádu, musel ho v padesátých letech opustit a teď se tam vrací, aby se zasadil o dobré vztahy židovských organizací s arabskými zeměmi.

Evropě je zkrátka věnována velká pozornost, a tak se vedle brexitu mluvilo i o možnostech dát nový impulz transatlantické spolupráci, což na obou stranách oceánu dnes není až tak jednoduché. Zvláštní pozornost věnuje AJC Německu. Může se dnes pyšnit svou prozíravostí, když neudělal to, co mnohé židovské organizace po konci války. Neodepsal Německo navěky věků, nýbrž začal s adenauerovskou poválečnou reprezentací komunikovat. Nyní se k této historii symbolicky vrací. Příští rok se Globální fórum bude konat v Berlíně.

TOMÁŠ KRAUS

MOST NAD ROZBOUŘENÝMI VODAMI

Výroční zasedání AJC ve Washingtonu

mírový plán Jareda Kushnera a Jasona Greenblatta, který měl být v době konání GloFo (strašná zkratka) zveřejněn – nestalo se tak díky patové situaci po izraelských volbách –, neměli moc šancí.

Celým programem se neslo letošní oficiální motto „Zeitgeist“. Ano, takto v německé podobě. Poukaz na „ducha doby“ je totiž velmi příznačný. Vyjadřuje nejen situaci v Americe, kterou nelze označit jinak než jako neuvěřitelný zmatek, jemuž se v Izraeli říká „balagan“. Ale je zde také snaha o udržení tradic, slušnosti a vysoké úrovně. To je zásada AJC, který se vždy stylizoval do role mostu nad rozbořenými vodami, v duchu slavné písně (*Bridge Over Troubled Water*) neméně slavného židovského dua Simon a Garfunkel.

PREZIDENTI NA PLÁTNĚ

Několik příkladů za všechny: Jediným potvrzeným řečníkem z nejvyšších politických kruhů byl americký ministr zahraničí Mike Pompeo. Den před svým vystoupením vše odřekl s tím, že musí narychlo odcestovat. Místo toho se tedy objevil na plátnech kongresového sálu v narychlo předtočeném rozhovoru s tajemníkem AJC Davidem Harrisem.

Obdobně tomu bylo i s kandidáty na prezidenty USA, přestože volby budou za relativně dlouhou dobu. Většina republikánů počítá s opětovným zvolením Donalda Trumpa. Demokraté proti němu postavili 24 (!) vyzyvatelů. Třináct z nich se objevilo rovněž v jen předtočené zdravici. Nejvíce pochvalných reakcí sklídl Joe Biden, jeho kritici však tvrdí, že je na prezidentskou funkci příliš starý.

Kde jsou ty časy, kdy se výročního zasedání AJC zúčastnil jakýsi neznámý senátor

JAK STRAŠNĚ JE TO MÍSTO

(parašat Chukat)

Značná část oddílu Tóry Chukat je věnována problematice *tum'at hamet*, rituální „nečistoty mrtvého“. Otevírá ji zákonem o červené krávi, jejíž popel rozmíchaný ve vodě a stříknutý knězem na člověka, jenž se rituálně znečistil kontaktem s mrtvým, se rozhodujícím způsobem podílel na jeho rituální očištění. Dokud tak neučinil, nemohl se účastnit chrámových obřadů, především však nemohl splnit své povinnosti spojené s obětí pesachového beránka a sederu. *Kdokoliv by se dotkl mrtvého, duše člověka, který zemřel, a nezpřostil se hříchu, poskvrnil by Hospodinův příbytek a taková duše bude vyřáta z Jisraele, protože nebyl pokropen vodou odloučení, bude nečistý, protože na něm lpí nečistota.*

Tum'at hamet je považována za *av hatum'a*, otce či původce veškeré rituální nečistoty. Nemá nic společného s tělesnou, materiální nečistotou, dokonce ani název, a nelze ji a všechny její projevy vysvětlovat hygienickými nebo medicínskými důvody. Je veskrze metafyzická a abstraktní, s proto také je prostředek očištění od ní metafyzický a abstraktní. To se však neprojevuje materiálnímu světu odtažitým způsobem, např. meditací, ale precizně popsáním obřadem. Samotný termín tohoto zákona, *chuka*, se proto vztahuje i na další zákony Tóry, jejichž smysl se vymyká lidskému pochopení. Přestože je podrobně popsán, klade otázky, nad nimiž zůstává rozum stát.

Co jediné smysl dává je, že příkazy Tóry, ať již takové, jejichž smysl je nám srozumitelný, nebo takové, jejichž smysl je možno se dobrat studiem Tóry, jsou rovněž příkazy Stvořitele. Jeho nejvládnější bytí je lidem jako stvořeným bytostem nutně nedosažitelné, ale v jeho vztahu k nim se přesto promítá do příkazů, které přesahují možnosti porozumění. Dogmatická *chuka* nám tak připomíná, že i srozumitelným příkazům neschází tento kardinální přesah.

Zůstaneme-li jen u červené krávy, zůstává nevysvětleno, proč musela být celá červená, proč by nebyla k potřebě, kdyby se s ní předtím kdy pracovalo, nebo proč základní ingredience očištění, popel spálené červené krávy, rozpuštěný ve vodě, znečišťuje toho, kdo s ním manipuluje, a přitom očišťuje nečistého. *Čistý muž pak sebere popel té krávy, uloží jej vně tábora na čistém místě a bude uschován k vodě odloučení pro obec synů Jisraele,*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Josef Šíma: *Krajina*.

je obětí za hřích. Ten, kdo sebral popel krávy, vypere své oděvy a je do večera nečistý. A totéž platí pro obřad očišťování: Čistý at' kropí na nečistého třetího dne i sedmého dne, a když se ten sedmého dne zprostil hříchu, vypere své oděvy, vykoupe se ve vodě a večer je čist.

Oběť červené krávy je výslovně charakterizována jako *chatat*, oběť za hřích. *Hříchu se zproští třetího dne a sedmého dne se očistí, a pokud by se třetího dne hříchu nezpřostil, sedmého dne očištění být nemůže.* Proces je tedy dvoufázový a hřích je odlišen od *tum'at hamet* samotné. Souvisí to právě s tím, že hřích je prisuzován duši, hybateli lidského těla, zatímco dovršení procesu sedmého dne se vztahuje na celého konkrétního jedince. Čím však duše zhřešila, když přišla do kontaktu s mrtvým, tj. s jeho duší, jestliže je starost o důstojné pohřbení mrtvého člověka povinností?

Jak už je řečeno na jiném místě, svatost místa, zasvěceného službě Bohu, vylučuje i připomínku smrti. V tomto smyslu je *kodeš*, svaté, i radikálním oddělením života, přesahujícího konečnou existenci

v tomto materiálním světě, byť je životem nadána též. Nejlépe to pochopíme z toho, že opakem pojmu *tam'e* není *kadoš*, ale *tahor*, pojem, používaný i pro ryzí kovy, pročištěné ode všech přiboudlin. Z tohoto hlediska je přítomnost smrti v životě lidského stvoření přiboudlinou, znečišťující ryzí život vdechnutý mu Bohem. Z toho můžeme také pochopit větu, *že kdokoliv by se dotkl mrtvého, duše člověka, který zemřel, a nezpřostil se hříchu, poskvrnil by Hospodinův příbytek* i v tom smyslu, že se nezpřostil hříchu ten, kdo zemřel. A zjevně to souvisí s tradičním přesvědčením, že ostatky skutečných světů rituálně neznečišťují.

V každém případě připomíná problematika *tum'at hamet* skutečnost, jež je lidské mysli nepřístupná, přestože je skutečná, anebo právě proto. Tomu odpovídá i její halachické pojetí, představující nečistotu mrtvého jako reálný fakt, který musíme zahrnout do svého světa. *Tum'at hamet* se vyznačuje tím, že z mrtvých ostatků těla vystupuje do nebe, a pokud je mrtvý uložen ve stanu nebo v domě a její výstup je tím zamezen, znečišťuje vše a každého, kdo je uvnitř, aniž by se k mrtvému přiblížil. Zatímco tělo je mrtvé, *nefeš*, duše, jež s ním byla za jeho života těsně spjata, zůstává nadále součástí vyšších, tělesným životem a hříchem nedotčených stupňů, *ruach* (ducha) a *nešama*, transcendentní duše. Připomíná tak, a nebojím se říci, že skutečně je žebříkem, který ve snu spatřil praotec Jaakov: sahá od země až k nebi a nad ním stojí Hospodin.

Potom ovšem takový žebřík spojuje s Bohem každý židovský hrob, a kdybychom tuto skutečnost mohli vnímat, chápali bychom jinak i vlastní existenci v tomto světě včetně andělů, kteří po něm vystupují k Bohu se slovy chvály a sestupující s požehnáním věčného života.

Vskutku, jaké by to bylo vidět nad Prahou desetitisíce duševních žebříků, spojujících nebesa a zemi z prostoru Starého židovského hřbitova, zbytků toho ještě staršího mezi ulicemi Spálená a Vladislavova, z Nového židovského hřbitova na Olšanech, ale především z ještě o dvě stáletí staršího hřbitova na Žižkově! Jejich zřetelnost a jas by pak odsunuly žižkovskou televizní věž uprostřed židovského hřbitova do říše iluzí. Jen si představte celou naši krásnou modrou planetu, sepnutou miliony duší s nebesy až po nebesa nebes a trůn Božího majestátu, rozprostírající se nad nimi v nekonečnu!

EFRAIM K. SIDON

KORACH 4M 16–18**První populista**

Korachův příběh nám má mnoho co říci o současném velmi znepokojivém fenoménu – o nárůstu populismu v politice. Korachova vzpoura byla populistickým hnutím a on sám archetypálním populistickým vůdcem. Všimněme si, co vmetl do tváří Mojžíšovi a Aronovi: „Přiliš si osobujete, vždyť celá obec, všichni jsou svatí a Hospodin je v jejich nitru, tak co se povyšujete nad Hospodinovo shromáždění?“ (4M 16,3). To jsou klasická populistická gesta. Korach nejprve navozuje, že establishment (Mojžíš a Aron) je zkažený. Mojžíš se provinil nepotismem, neboť vlastního bratra jmenoval veleknězem. Vedení držel v rámci rodiny, nesdílel je s širším okruhem. Zadrhuje se Korach vydává za toho, koho si lidé vybrali, aby je hájil. Celá obec, říká, je svatá. Na tobě, Mojžíši a Arone, není nic zvláštního.

Pak nepřímo vidíme, jak Korach spolu se svými druhy rozehrají působivé tažení tvořené fake news. Když Mojžíš praví Hospodinu „Vždyť jsem od nich nevzal ani osla a žádnému z nich jsem neuškodil“ (4M 16,15), je zřejmé, že byl obviněn z toho, že se obohacuje na úkor ostatních. Když říká: „Tímto poznáte, že mne Hospodin poslal učinit všechny ty skutky a že to nevzešlo z mého srdce“ (4M 16,28), je stejně tak zřejmé, že byl obviněn, že svou vlastní vůli prezentuje jako vůli Boží.

Nejkřiklavější je ale výrok Datana a Avirama: „Je vám málo, že jste nás vyvedli ze země tekoucího mléka a medu, abyste nás usmrtili v poušti, a teď bys nám chtěl ještě panovat!“ (4M 16,13). Kombinuje tak falešnou nostalgii po Egyptu („zemi tekoucího mléka a medu“) s tím, že na Mojžíše svaluje vinu za zprávu zvědě a obviňuje ho z toho, že se stal vůdcem jen kvůli osobní prestiži. Všechny tři body jsou naprosto lživé.

Pozoruhodné na tom celém je to, jak naši moudří tento konflikt vnímají. Nevidí ho jako černo-bílý kontrast mezi poslušností a vzpourou. Na Korachovi a jeho družích jim však vadilo něco jiného: že nejednali „ve jménu nebes“. Stoupenci škol Hilelovy a Šamajovy se spolu přeli „ve jménu nebes“, a proto mají jejich argumenty stálou platnost. Judaismus neumlčuje odlišný názor, ale záleží na tom, jak je spor veden – zda kvůli pravdě, nebo bez ohledu na ni kvůli vítězství jedné ze stran, jako to bylo v případě Korachově.

Z komentářů rabína J. Sackse vybrala a přeložila A. Marxová

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – červenec 2019
sivan/tamuz 5779

Staronová synagoga

28. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
29. 6.	sobota	ŠELACH LECHA 4M 13,1–15,41 hf: Joz 2,1–24 mincha perek 3 konec šabatu	20.55 hodin 22.25 hodin
3. 7.	středa	1. den Roš chodeš tamuz	
4. 7.	čtvrtek	2. den Roš chodeš tamuz	
5. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
6. 7.	sobota	KORACH 4M 16,1–18,32 hf: 1S 11,14–12,22 mincha perek 4 konec šabatu	20.50 hodin 22.21 hodin
12. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
13. 7.	sobota	CHUKAT 4M 19,1–22,1 hf: Sd 11,1–33 mincha perek 5 konec šabatu	20.45 hodin 22.15 hodin
19. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
20. 7.	sobota	BALAK 4M 25,10–31 hf: Mi 5,6–6,8 mincha perek 6 konec šabatu	20.35 hodin 22.05 hodin
21. 7.	neděle	posunutý půst 17. tamuz	2.48–21.42 hodin
26. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
27. 7.	sobota	PINCHAS 4M 25,10–30,1 hf: Jr 1,1–2,3 mincha perek 1 konec šabatu	20.30 hodin 21.54 hodin
2. 8.	pátek	Roš chodeš av večerní bohoslužba	19.30 hodin
3. 8.	sobota	MATOT-MA'SEJ 4M 30,2–36,13 hf: Jr 2,4–28; 3,4 mincha perek 2 konec šabatu	20.10 hodin 21.41 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.50 hodin.

*Večerní bohoslužby se zde konají 5. 7. v 19.30 hodin
a 19. 7. v 19.30 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

* * * * *

ADVOKACIE, SPORT A DOPING

Rozhovor s právníkem a krasobruslařem Gerhardtem Bubníkem

Foto archiv G. B.

JUDr. GERHARDT BUBNÍK se narodil roku 1935 v Praze. Absolvoval jazykové (bývalé anglické) gymnázium v Praze, vystudoval Právnickou fakultu UK. Jako první Čechoslovák promoval (už jako advokát) na Harvard Law School, kde získal titul LL.M. a cenu Addison Brown Prize za nejlepší práci v oboru mezinárodního práva soukromého. Od roku 1963 působí jako advokát, zabýval se řadou významných kauz. Například v roce 1968 dosáhl v zastoupení vdovy po malíři Kremličkovi u Nejvyššího soudu zásadního judikátu, který posílil ochranu autorů vůči státu a státním nakladatelstvím; zastupoval pozůstalé po 120 obětech havárie letadla jugoslávských aerolinií, které se roku 1975 zřítily v Suchdole, a vybojoval pro ně důstojnou náhradu škody.

V letech 1954–1957 byl československým reprezentantem v krasobruslení, později působil v téže disciplíně jako rozhodčí a sportovní funkcionář na mezinárodní úrovni. V letech 2000–2012 působil jako předseda Rozhodčí komise Českého olympijského výboru, která vytvořila judikaturu v antidopingové oblasti.

Je čestným členem Mezinárodní bruslařské unie a České společnosti pro sportovní právo a za svou práci získal řadu ocenění: Olympijský řád (2007); cenu Mezinárodního olympijského výboru za boj proti dopingu (2009); Zlatý odznak za zásluhy o advokacii (2015).

Za mimořádný celoživotní přínos českému právu byl roku 2016 uveden do Právnické síně slávy. Je zakladatelem Harvard Club of Prague. O svém pozoruhodném životě napsal knihu Život mezi paragrafy (Praha 2017).

Pane doktore, mohli byste říci pár slov o svém dětství?

Maminka byla švadlena ze židovské rodiny v Jablonci, dědeček měl obchod s textilem. Svě židovské příbuzné si příliš nepamatuji, všichni matčini blízcí byli deportováni do Terezína a zemřeli v Osvětimi. Když se maminka provdala, židovství nepropraktikovala. Po její smrti jsem našel běžné náboženské knihy, které používala v dětství.

Otec byl Čech, árijec, vyučil se ve Vídni kuchařem, za první světové války sloužil v rakouské armádě, ale na italské frontě přeběhl a stal se legionářem. Byl vlastenec, po válce se stal členem československé církve. V té jsem byl vychován i já. S matkou se poznali roku 1931 v Jablonci. Vzal se a přestěhovali do Prahy, do Vršovic, tehdy tam byly jen louky a pole a tři osamělé domy. Měli jsme malý byt, bydleli jsme ve stísněných poměrech.

Díky postoji vaše otce jste s maminkou přežili holocaust.

Ano. Tatínek nepodlehł nátlaku Němců, nezvedl se a tím maminku zachránil. Jeho odvezli nacisté v létě 1944 do tábora v Klein Steinu a pak do Osterode, do Vestfálska, kde byl mj. vězněn Oldřich Nový nebo malíř Ondřej Sekora, otcův přítel. Nedávno vyšly Sekorovy válečné deníky, z nich jsem se dozvěděl, že otec byl mezi vězni vůdčí osobou, například organizoval útěk, když se blížila fronta. Sám o tom nemluvil.

Já s bratrem jsme až do ledna 1945 byli s matkou, pak nastoupila do transportu do Terezína. Zůstali jsme sami. V domě ale žila mamincina přítelkyně Marie Waldenová, která měla německou státní příslušnost. Bydlela s dcerou. Jako Němky měly lepší přiděly a pomáhaly nám. Dcera se provdala za německého vojenského zubaře dr. Richarda Ferdinanda. Přestože to byl důstojník

wehrmachtu, i on nám pomáhal. Než šli rodiče do koncentráku, udělal jim tajně zubní protézy a tatínkovi vystavoval lékařská potvrzení, která oddálila transport. Riskoval tím zastřelení.

Když se otec v květnu 1945 vracel z tábora, jel do Terezína hledat maminku. Našel ji, ale zastihla je tyfová karanténa a vrátili se až v srpnu. Už jsem ani nedoufal. Při návratu jsme byli šťastni, ale hned jsem rodičům s pláčem říkal, že tetu Waldenovou jako Němku odtáhly revoluční gardy. Otec, ač hubený a vysílený, se jí okamžitě vydal hledat. Našel ji a jako politický vězeň ji vyfecořoval. Pak ji zachránil před odsunem. Její dcera se zetěm dr. Ferdinandem prchli před Rudou armádou do Rakouska. Moji rodiče jim v roce 1947 vezli do Rakouska dva kufrы trvanlivých potravin a u notáře učinili přísežnou výpověď o pomoci dr. Ferdinanda naší rodině za války.

Tatínek na následky vězení nakonec zemřel. Ještě jako invalida s TBC a rakovinou musel pracovat v trafice, aby nás uživil a ze skromných příjmů pomáhal i jiným.

Byli jste na tom špatně, přesto vám rodiče dali skvělý základ, jazykový i sportovní.

Otec chápal důležitost vzdělání a už za války mě nechal tajně učit u sousedky anglicky. To bylo určující pro celý můj další život. V roce 1945 mě zapsal do anglického gymnázia. Byl jsem tam sociálně nejslabší žák, školní zájezdy za mě škola zaplatila a dostávali jsme jako rodina potravinové balíčky od UNRRA.

K bruslení nás vedl taky otec. Ve Vršovicích jsme bruslili ještě na primitivních šlajfkách. Můj bratr Vašek hrál hokej a v 1947 se dostal do ATK, předchůdce Dukly. Trénovalo se již na Štvanici, to byl první stadion. Tam táta potkal známého z koncentráku, pana Glogara, trenéra krasobruslení, který mě viděl bruslit, a navrhl, abych začal trénovat. Začal jsem pozdě, ale chtěl jsem být dobrý a pustil jsem se do usilovného tréninku. Každý den jsem ve čtyři ráno utíkal přes louky do Edenu na poslední noční tramvaj z Vršovic na Štvanici a pak jsem od půl páté do půl osmé na ledě dřel povinné cviky. Pak do školy, bylo to namáhavé. V létě se trénovalo ve Staré Boleslavi, v hale,

kerou vybudoval po válce továrník Rudolf Pachl pro svou dceru krasobruslařku Jarku Pachlovou. Neměl jsem ani prázdniny.

V „juniorce“ (juniorském mistrovství republiky) jsem roku 1953 ještě vyhrál. V „seniorce“ už jsem měl konkurenci – Karola Divína, to byl výjimečný talent, dvojnásobný mistr Evropy, měl stříbrnou olympijskou medaili i stříbro z mistrovství světa, toho jsem nemohl překonat, ale byl jsem v těch letech (1956, 1957) dvakrát druhý.

Měl jsem tehdy smůlu. Neměl jsem dobrý kádrový profil, nemohl jsem na Západ. Kvalifikoval jsem se dvakrát na mistrovství Evropy v Paříži a ve Vídni, ale nenechali mě odjet, a to ani podruhé, kdy už mi vydali pas i dres. Neměl jsem pak už motivaci. Závodní činnost jsem ukončil v roce 1957.

Začal jste působit jako rozhodčí.

Nejprve jsem soudcoval nejnižší kategorie. Absolvoval jsem školení a vypracoval jsem se. V roce 1962 jsem se stal nejmladším mezinárodním rozhodčím. Od roku 1965 jsem měl už tzv. mistrovskou kvalifikaci, mohl jsem soudcovat mistrovství Evropy, světa i olympiády.

V šedesátých letech už nebyly problémy s výjezdy?

Poprvé jsem mohl vyjet v roce 1963 se sourozenci Romanovými, Pavlem a Evou, to byli mistři světa v tancích na ledě. Letěli jsme na exhibice do Londýna.

V roce 1958 jste promoval, začal jste jako koncipient v Olomouci.

Ano, a pak jsem šel na vojnu. Potom se mi díky znalosti jazyků podařilo dostat do Prahy do Advokátní poradny č. 1, která se specializovala na mezinárodní agendu. Dělal jsem tam až do roku 1989.

Jak jste se dostal na Harvard?

Pracoval jsem na případu, který souvisel s československým předválečným právem. Jednu stranu sporu, který se vedl v USA, zastupoval americký advokát Harold E. Stassen, bý-

valý americký politik, guvernér státu Minnesota, poradce Eisenhowera a velvyslanec USA v OSN. Já pro něj dělal posudky a pátral v archivech. Časem mi řekl, jsi dobrý právník, umíš anglicky, proč nepožádáš o stipendium na další studium v Americe? Už mi bylo třiatřicet, do školy se mi nechtělo, ale on tlačil a vypadalo to exoticky. Tak jsem v dubnu 1967 napsal soukromý dopis na Harvard Law School se žádostí o přijetí a stipendium. Nedával jsem tomu ani procento naděje. K mému údivu a i do jisté míry zděšení mi v dubnu 1968 přišlo oznámení, že jsem byl přijat a bylo mi poskytnuto stipendium.

„Začal jsem pozdě, ale chtěl jsem být dobrý...“

Odjel jste nejprve do Princetonu...

Ano, nejprve na letní program pro zahraniční studenty o americkém právu. Jednadvacátého srpna toho léta, během závěrečné zkoušky, jsem se z rádia dozvěděl o okupaci. Tím pro mě začalo strašné období, veškeré kontakty byly přerušeny, váhal jsem, zda se mám vrátit hned, a nevěděl jsem, zda se budu moci vrátit za rok. Upadl jsem se do vážné deprese. Po několika týdnech jsem přece dostal z domova dopisy, vybízeli mě, abych zůstal, že jako první Čech na Harvard Law School to musím dodělat.

Ale ten rok byl noční můrou. Tady jsem udělal práva levou zadní, nabíflval jsem se před zkouškou, kromě ročníkové a diplomové práce se nic nepsalo. Mohl jsem celý semestr trénovat a neučit se. Tam jsem musel studovat od rána do noci, neměl jsem peníze ani čas na zábavu. Stipendium pokrylo školné, kolej a jídlo v menze. Jet přes most do Bostonu stálo čtvrtáček, tak jsem chodil pěšky. Byl jsem v nouzi a osamocen. Po studiích jsem pracoval u advokáta Stassena, ale už koncem roku 1969 jsem se vrátil.

Jak bylo možné za komunismu praktikovat advokacii?

Advokacie měla po roce 1948 zvláštní místo ve společnosti. Byla prohlášena za buržoazní přežitek, který se bude dočasně trpět, než nastane komunistická éra bez kriminality a též kvůli zdání jakési legálnosti. Byl ale numerus clausus. Nezávislost advokacie se nedodržovala, v době procesů v padesátých letech flagrantně, ale když já začínal, bylo to už jiné. Do mých kauz nikdo nezasahoval. Advokáti měli samosprávu, do níž byly tajné (!) volby, takže docházelo i k překvapením pro režim. Za normalizace byl zvolen nekomunista do vedení, místo stranou navrženého kandidáta!

Legrační bylo, když jsem za normalizace požádal o nostrifikaci harvardského titulu. Vědecká rada se toho bála, odkládala to, jeden profesor napsal, že tituly z Harvardu nemají tu úroveň jako ty od nás. Po deseti letech, kdy se to tam povalovalo, jsem žádost stáhl, k ničemu jsem tu nostrifikaci nepotřeboval a řekl jsem si, že jim nebudu komplikovat život.

Jediná krize, která v mé dráze nastala, byla začátkem osmdesátých let, kdy se mě snažila naverbovat československá kontrarozvědka. Byl jsem tehdy poradce britského velvyslanectví, kam jsem byl zván. Přesvědčovali mě, že jako vlastenec bych měl předávat informace. Byť jsem se nikdy nepovažoval za statečného, vydržel jsem ten nátlak: pomohl mi právní argument, že jako advokát musím dodržovat mlčenlivost. K žádným represím kupodivu nedošlo.

(pokračování na str. 10)

HROUBOVICKÁ TRAGÉDIE

Příběh manželů Johanna a Hedviky Huschových

V prosinci 2017 se v městečku Hroubovice u Chrudimi konalo slavnostní shromáždění, při kterém byl na místě zbořeného synagogy odhalen památník hroubovickým občanům, kteří byli v době holokaustu deportováni do ghatt a vyhlazovacích táborů (viz *Rch* 1/2018). Mezi nimi je i jméno Hedviky Huschové. Pro ni a jejího manžela, Johanna Husche, konec války však neznamenal konec utrpení: to nejhorší mělo teprve nastat. Oběti hroubovické tragédie doplatily jak na nacistickou, tak komunistickou ideologii, na to nejhorší, co v lidech tyto režimy vyvolávaly: nenávisť, zlobu a brutalitu, možnost mstít se za domnělé křivdy a beztrpěně likvidovat odpůrce. Jejich příběhem, jenž zůstává dodnes rozjitřenou ranou, se dlouhodobě zabývá historička Alžběta Langová. Následující text tvoří první část její práce. Celou, včetně pramenů, otiskneme v *Židovské ročence* pro rok 5780. (Mezitulky dodala redakce.)

JOHANN HUSCH A BEDŘIŠKA LAMPLOVÁ Z HROBOVIC

Příběh rodiny Huschovy začíná v polovině dvacátých let 20. století, kdy se Johann Husch, německý Maďar, válečný navrátilce, který za první světové války bojoval s rakousko-uherskou armádou na východní frontě, seznámil ve vlaku do lázní s Bedřiškou Lamplovou z Hroubovic. Tehdy mu bylo asi 27 let a setkání se jim oběma stalo osudným. Přestože byli ze vzdálených míst, různého vyznání i národnosti, zamilovali se do sebe a Johann se do Hroubovic do židovské rodiny Lamplovy přiznal.

Tehdy už měla místní židovská komunita léta největšího rozkvětu za sebou. Zatímco v polovině 19. století tvořili Židé téměř polovinu hroubovických obyvatel, v době, kdy se sem přistěhoval Johann Husch, už byla židovská obec kvůli nedostatku členů zrušena. Ale židovská přítomnost byla stále znát: fungovaly zde spolky a židovská škola, v neobvyklé synagoze s věžičkou a hodinami (zbořené pak až v roce 1979) se konaly bohoslužby. Ale hlavně: řada místních pracovala v továrnách dvou židovských majitelů. Jednalo se o obuv-

nický závod Werner a Werson a chemickou Lučební továrnu V. Kleina. Kromě toho zde Židé provozovali manufaktury s ručním vyšíváním, které zaměstnávaly desítky domácích vyšivaček. Podobné podnikání patřilo v době první republiky na Českomoravské vrchovině k tradičním živnostem židovských rodin. V Hroubovicích byla ještě další firma stejného zaměření, podobně v nedalekém Zajezdci, Hrochově Týnci či v Kameničkách u Hlinska.

Lamplova rodina byla poměrně nábožensky ortodoxní, takže bylo až překvapivé, že si Bedřiška křesťanského ženicha prosadila. Johann se seznámil

Johann Husch jako válečný navrátilce, 1919.

s jejími rodiči i švagry a zapojil se ihned do rodinné živnosti: spolu se švagrem pracoval právě ve faktorské živnosti ručního vyšívání, vedené na matku Bedřišky Arnoštku (Ernestinu) Lamplovou.

Huschovo manželské štěstí bylo bohužel krátké – manželka Bedřiška zemřela 21. března 1927 při porodu jejich prvního dítěte, které se narodilo mrtvé. Johann Husch žil náhle mezi příbuznými zesnulé ženy v domě, který předtím společně se švagrem naplánovali a postavili pro dvě rodiny. Husch byl mladý, sám zůstat nechtěl, proto si hledal novou partnerku.

HEDVIKA WEISSOVÁ

Přátelé ho seznámili s mladou Hedvikou Weissovou, shodou okolností z jiné rozvětvené české židovské rodiny z Kameniček u Hlinska. Také rodina Weissova provozovala faktorství ručního vyšívání. Mladí lidé se seznámili na domluvené schůzce na známém výletním místě nedaleko Hroubovic – v Anenském údolí ve výletní restauraci u kapličky sv. Anny. Přestože schůzku zkomplikoval letní liják, seznámení proběhlo úspěšně. Hedvika a Johann v sobě našli zalíbení, takže se 12. února 1929 konala svatba.

Hedvika byla nejmladší dítě z početné rodiny Weissových. Tato rodina si již od počátku století vybudovala své pevné místo v Kameničkách u Hlinska. Hedvičini rodiče zde vlastnili hostinec. O jeho kvalitě svědčí skutečnost, že v něm při návštěvách Kameniček pobýval například i syn prezidenta Masaryka Herbert. Do vzdělání svých dcer investovali mnoho, vychovávali je pro vyšší společnost, jak bylo v měšťanských rodinách zvykem. Hedvika se sestrou Irmou chodily do dobré německé měšťanské školy v Jihlavě. Hedvika se naučila výborně německy a francouzsky, stenografovat a rovněž měla na tehdejší dobu značné věno (20 000 korun).

Po svatbě Huschovi bydleli dále společně s Johannovým bývalým švagrem Ervínem Lamplem a jeho rodinou v domě, který spolu vystavěli. V této době zřejmě začaly vzájemné potíže, a tak se obě strany domluvily na ukončení společného podnikání, následně i na tom, že se Huschovi z domu odstěhují. Lamplovi museli Husche vyplatit z firmy i z domu, Husch si pak s pomocí hypotéky pořídil v Hroubovicích vlastní domek – č. p. 51. Do něj se odstěhoval, s rodinou své původní manželky se však rozešel ve zlém a již nikdy se nesmířili. Nadále podnikali každý zvláště, Huschovi i Lamplovi provozovali každý svoje faktorství, práce bylo dost pro všechny, firmám se navzdory krizi dařilo.

BEZ OBČANSTVÍ

Huschovým se brzy narodily děti: v roce 1930 syn Richard, 1931 dcera Ilona a 1932 dcera Edita. Přišel však rok 1938 a s ním Mnichov, situace se zostřovala. Johann Husch ztratil své maďarské občanství, protože od roku 1913 nežil na maďarském území, Hed-

vika o své československé příšle sňatkem s ním, oba tedy byli bez občanství. O nové československé žádal Husch neúspěšně v roce 1937. Udělování občanství bylo vázáno na tzv. domovské právo. Hroubovice ho sice Huschovi přislíbily, podmínka však byla zaplatit do místní pokladny určitý vysoký obnos, kterým rodina v době krize nedisponovala. Byli tedy fakticky bezdomovci – maďarskou státní příslušnost ztratili, československou nezískali. V rozjitřené pomnichovské době dolehla poprvé na rodinu německá národnost Johanna Husche. Ačkoli Hedvika byla Češka, manželé spolu hovořili

Rodina doma v Hroubovicích, 1933.

česky a v češtině vychovávali i své děti, učitel ve škole v Bělé, kam děti docházely, je jednoho dne poslal domů s tím, že jako Němci nemají ve škole co pohledávat. Johann Husch se proti tomu ostře ohradil (dokládají to spisy v archivu), argumentoval manželčíným českým původem, svou vlastní žádostí o občanství i tím, že děti vychovávají pouze česky. Učitel je nakonec po zásahu úřadů musel přijmout zpátky.

Netrvalo to však dlouho, přišel březem 1939 a s ním německá okupace. Když začaly být uplatňovány nacistické protizidovské zákony, byly Huschovy děti na podzim 1940 ze školy znovu vyhozeny – tentokrát stejnému učiteli vadil jejich židovský původ po matce. I tady se Huschovi bránili úspěšně, prokázali, že děti jsou zapsány v evangelické matrice a pokřtěné, Husch sám byl evangelík od narození, Hedvika k evangelické církvi v roce 1939 přistoupila. Děti dostaly osvědčení o nežidovském původu a do školy se mohly vrátit. Ne na dlouho: v roce 1942 již byly vyloučeny z měšťanky v Chrasti jako židovští míšenci prvního stupně.

PROTEKTORÁT

Ani přestoupení k evangelické církvi Hedviku židovského původu samozřejmě „nezbavilo“. Hedvika byla pro nacisty Židovkou, nyní tedy v manželství

s árijcem. Na Husche, navíc národnostně Němce (nikoli občanstvím), činily úřady nátlak, aby se s židovskou manželkou rozvedl. Husch projevil pevný charakter, a přestože na něj příslušníci gestapa stále naléhali, s manželkou se nerozvedl. Na Hedviku se vztahovala veškerá protizidovská nařízení, brzy byla izolována a prakticky z domu v Hroubovicích nevycházela, pochůzky obstarávali manžel a děti. Dostávala také židovské potravinové a šatní lístky, takže rodina měla nárok na mnohem méně potravin než židovští obyvatelé. V červnu 1941 se narodilo do rodiny ještě čtvrté dítě – dcera Na-

děžda. Její narození, resp. volba ruského jména, byla pro Němce dalším soustem: položidovská rodina a dítěti dají ruské jméno, právě v době, když došlo k útoku na Sovětský svaz!

Od podzimu přijížděly do Terezína první transporty, Židé byli vystěhováváni ze svých domovů. V Hroubovicích taktó nacisté vyhodili z továrnické vily rodinu Wernerovu. Manželka továrníka Zdeňka Wernerová s dcerkou (on sám v Hroubovicích nežil, bydlel v Praze) našla útočiště právě u Huschových. Podle svědectví přišla prosit o podnájem s tím, že jí nikdo ve vesnici nechce pronajmout po-

„Obydlí“ Huschových v roce 1949.

koj, a Huschovi, přestože jejich domek nepatřil k největším, ji ubytovali (to dokládá i soupis německých úřadů o židovských bytech v obci). Po válce byl Husch obviněn z protizidovského postoje, avšak právě tento čin to popírá. Huschovi z ubytování Wernerových žádný benefit neměli. Zdeňka Wernerová byla již zcela nemajetná, dostávala pouze židovské po-

travinové lístky pro sebe a dceru, z nichž mohly stěžď vyžít. Nemohla tedy Huschovým nijak přilepšit, naopak na nich byla závislá. Huschovy děti naopak vzpomínaly, že paní továrníkové, vášnivé kuřačce, jejich otec dával jako nekuřák své „tabačky“, lístky na cigarety, na které Židé neměli vůbec nárok. Tyto lístky byly žádaný artikl a mohl je výhodně směnit, kdyby si je ponechal... Zdeňka a Judita Wernerovy žily s Huschovými až do transportu v prosinci 1942.

Ze svědectví dětí se dozvídáme, že Husch za války kryl i jiné židovské rodiny ze vsi, např. skladoval doma na půdě kůže pro výrobu bot výrobce obuvi Vítězslava Mandelíka, který přes zákaz dál tajně boty vyráběl. Podle svědectví dětí Husch také odvrátil Mandelíkovo zatčení, když pro něj už jelo gestapo. Nejprve se ovšem zastavili u Huschových, aby jako vždy tlačili na Husche, aby se rozvedl. Poté že jdou zatknout Mandelíka. Husch prý gestapákovi odvětil, že přece Mandelík má jít brzy do transportu. Gestapák uznal, že to je pravda, a tak ze zatčení sešlo.

Také nežidovským sousedům Johann Husch pomáhal: na rozdíl od nich uměl německy, a tak překládal při jednání s německými úřady. Z toho pak vzniklo osočení, že zastával proněmecké postoje. Vymstilo se mu i to, že údajně lidem pomáhal při sestavování žádostí o odklad nástupu na práci do Říše, jejichž součástí byla i ujištění o „loajalitě“ ke třetí říši. Doklady o skutečné kolaboraci se ale nikdy nenašly, ač se o to komunistické úřady po válce usilovně snažily. Svou roli v antiptiích sehrál i fakt, že někteří lidé Huschovi dlužili peníze.

DEPORTACE A NÁVRAT

Protože se manželé Huschovi rozvést nenechali, byl v červenci 1944 Johann Husch odvolán do pracovního koncentračního tábora v Bystřici u Benešova, kde byli internováni muži ze smíšených manželství. Odjížděl 26. července ze shromaždiště v Pardubicích, kam jej doprovázel jeho syn Richard, který zrovna v ten den slavil 14. narozeniny. Hedvika tehdy ještě s dětmi doma, už ale vůbec nevycházela a obávala se, co bude dál.

(pokračování na straně 10)

HROBOVICKÁ TRAGÉDIE

(dokončení ze strany 9)

V říjnu 1944 dostala povolávací lístek i ona, musela nastoupit do pražského Hagiboru, do pracovního tábora židovských žen, které tu zpracovávaly slídu. Doma zůstaly čtyři nezaopatřené školní děti, přičemž nejmladší Nadě byly teprve tři roky. Neměli žádné příbuzné, kteří by se o ně postarali, babičky ani dědečkové už nežili, Hedvičini sourozenci byli v Terezíně, nebo již po smrti v plynu. O děti se slíbila postarat věrná paní Černohorská, která u Huschových pracovala ve firmě, děti si vzala k sobě do sousední vsi Bělé. V únoru 1945 byla Hedvika deportována z Hagiboru do Terezína.

Nastal konec války. V prvních květnových dnech, když se blížila Rudá armáda a wehrmacht se dával na ústup, využili muži v Bystřici příležitosti a z tábora uprchli. Mezi nimi i Johann Husch. Vyšel se domů, hnán obavami o děti.

Do Hroubovic dorazil 9. května 1945. Několik místních ho již cestou varovalo, aby se do Hroubovic (i Bělé) nevracel, že tam je divoká revoluční garda s partyzány všeho druhu. Husch však byl přesvědčen o své bezúhonnosti a chtěl za dětmi. Pozdě v noci dorazil do svého domu, kde bydleli noví nájemníci – Petržílkovi. Ti ho nechali přespat na kanapi. Když ho varovali před místní gardou, Husch namítal, že má svědomí čisté a chce za dětmi. Hedvika ve svých dopisech úřadům, když se domáhala vyšetřování případu, přímo uvedla osoby, které ho vyzývaly k útěku (Škvor, Petržílek). Ráno ho z domu vytáhli příslušníci revoluční gardy, přičemž mu vyrazili jeden zub. Mezi těmi, kdo ho zatýkal, měl být jistý pan S., který za války nosil hákový kříž a jeho syn byl členem Hitlerjugend.

Gardisté Husche odvěkli do Wernerovy továrny, kde byl uvězněn spolu s dalším obviněným „udavačem“ – dělníkem Františkem Kysilkou. Drželi je v koupelně. Druhý den se o tom dozvěděly Huschovy děti, přišly za otcem a později mu tam nosily jídlo, nejčastěji dcera Ilona, tehdy čtrnáctiletá. Vzpomínala, že večer před osudnou nocí využil chvílky bez strážců, pošeptal jí heslo k jejich vkladní knížce a řekl jí, aby se postarala o malou sestřičku Nadě. To byla poslední slova, která od otce slyšela, a kdy ho naposledy viděla živého.

ADVOKACIE, SPORT A DOPING

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

Jako právník Mezinárodní bruslařské unie (MBU) jste se zabýval kauzami spojenými s dopingem.

Měl jsem na starosti přípravu pravidel, smlouvy, arbitráže, doping byl malá výseč mé práce. Pokud bylo provinění z dopingu, byl jsem žalobcem za MBU. To nebylo právně nic zvláštního, až do doby, kdy se na začátku tisíciletí začal aplikovat tzv. krevní doping. Nedalo se to analyticky prokázat, protože umělý erythropoetin používaný k dopingmu se nedal odlišit od toho přirozeného v těle. Tento hormon je odpovědný za výrobu červených krvinek, které umocňují výkon. Teprve roku 2009 byl revidován antidopingový kodex tak, že bylo možno k postihu krevního dopingmu použít nepřímý důkaz, a sice neobvyklé krevní hodnoty v sérii krevních testů.

V roce 2009 jsem za MBU jako první ve světě takto obvinil z dopingmu nejslavnější rychlobruslařku všech dob, Němku Claudii Pechsteinovou. Ona vše odmítla, vysvětlovala abnormální hodnoty mj. i dědičnou poruchou, ale byla uznána vinnou a dostala dvouletý trest. Odvolala se k Mezinárodní sportovní arbitráži, ta však trest potvrdila a stejně tak učinil švýcarský Nejvyšší soud. Odpykala si dvouletý distanc, ale po čtyřech letech se žalobou u soudu v Mnichově dožadovala na MBU odškodnění čtyř milionu eur za to, že byla odsouzena nevině. Případ hýbal světem sportu až do letošního února. V den zahájení mistrovství světa v Inzellu v únoru 2019 byla Velkým senátem štrasburského soudu zamítnuta všechna její odvolání. Mám z toho případu, který trval celkem deset let, padesát kil spisů.

Nakolik je boj s dopingem úspěšný?

Boj proti dopingmu je nekonečný, vždy se budou vyskytovat jedinci, kteří bu-

dou chtít vítězit za každou cenu a používat zakázané prostředky. Jsou názory, se kterými polemizuji, že boj proti dopingmu nemá smysl ani výsledky, že bychom měli nechat sportovce dělat, co chtějí, stejně jako umělci volně používají drogy, že boj proti dopingmu je neúměrně drahý (v řádu miliard dolarů). Ze statistik ale víme, že dopuje malá menšina sportovců, jednotlivci ze stovek. Kdybychom boj proti dopingmu vzdali, většina těch čistých

sportovců, aby mohla obstát, by musela taky začít dopovat nebo přestat závodit. To by se nelíbilo ani divákům, ani fanouškům. Sport se stal sice hospodářským odvětvím, to ano, sportovci jsou profesionálové, v některých odvětvích vydělávají astrono-

mické sumy, stejně tak i organizátoři a média. Ale základ se nezměnil: vlastní sportovní soutěž je pořád stejná sportovní soutěž, měla by probíhat férově a nikoli podvodně.

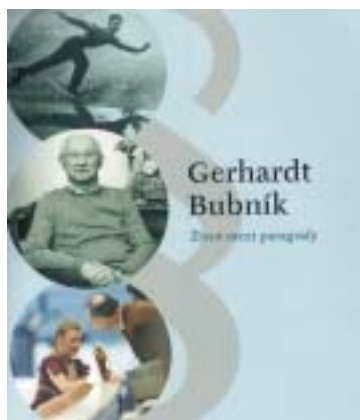
Věnujete se též filantropii.

Pocházím z chudých poměrů, ale měl jsem štěstí a vypracoval jsem se. Po roce 1990 jsem začal slušně vydělávat. Dospěl jsem k filosofii, že když jsem ten šťastný a peníze mám, tak mám pomáhat těm méně šťastným.

Byl jsem inspirován i návštěvou Mezinárodního soudního dvora v Haagu, kde je výstava o americkém magnátu Andrewovi Carnegiem, který financoval výstavbu budovy tohoto soudu nebo třeba i slavné Carnegie Hall, ale hlavně spousty škol po celém světě.

Carnegie řekl, že „žádný člověk se nestává bohatým, aniž by obohacoval ostatní“, a že „člověk, který umírá bohatý, umírá zneuctěný“. Tak já také velkou část svých příjmů dávám na charitu. Přispěl jsem též na stavbu domu pro seniory na Hagiboru.

MICHAELA ROZOV

DOPISY MILENĚ

Druhý svazek sebraných spisů vychází v nakladatelství Akropolis

Život Ladislava Grosmana, spisovatele narozeného v Humenném v roce 1921, se odehrával na Slovensku, kde se mu za dramatických okolností podařilo přežít válku, v Praze, kam se přestěhoval na konci roku 1945, a nakonec v Izraeli, do kterého se vystěhoval po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 a kde v šedesáti letech, 18. listopadu 1981, zemřel. Svě první texty napsal slovensky, po roce 1958 pak už převážně česky.

Autorovým nejznámějším dílem je *Obchod na korze*, skvělá novela, která ve filmové verzi režiséru Jána Kadára a Elmara Klose získala světovou proslulost a film v roce 1966 cenu americké Akademie filmového umění Oscara. Grosman však není, jak si možná mnozí mysleli, takzvaným autorem jedné knihy, napsal celou řadu dobrých příběhů a textů, které však jen málokdo zná. Některé vyšly v malých nákladech v exilových nakladatelstvích, jiné zůstaly nadlouhu v rukopisech. To se však v posledních letech radikálně mění. Nakladatelství Akropolis má totiž v plánu vydat pětidílné spisy Ladislava Grosmana. Tedy nejen v plánu, dva svazky, *Povídky* s pořadovým číslem 2 a *Dopisy Mileně*, označené jako 4. svazek, už jsou na knihkupeckých pultech. Další tři svazky, 1. *Obchod na korze*, *Nevěsta*, *Z pekla štěstí*, 3. *Adam* a 5. *Scénáře, články, rozhovory* se edičně připravují.

POVÍDKY

Druhý již vydaný svazek spisů obsahuje všechny povídky z prvního vydání knihy *Nevěsta* (Mladá fronta, 1969), v exilu vydanou knihu povídek *Hlavou proti zdi* (Konfrontace, Curych 1976), texty publikované pouze časopisecky a především nevydané povídky z autorových rukopisů. Ve svých prózách se Grosman vrací na Slovensko doby meziválečné a válečné, zachycuje poválečnou všednodennost a život v Izraeli v letech sedmdesátých. Tím nejcenějším v tomto svazku, jak uvádí editor, je Grosmanovo zobrazení zaniklého meziválečného světa slovenských Židů, v němž prožil své dětství. Knihu uspořádal, k vydání připravil a edičně komentoval Jiří Opelík.

DOPISY MILENĚ

Čtvrtý svazek spisů nazvaný *Dopisy Mileně* a vydaný v dubnu letošního roku, zahrnuje jak skutečné dopisy, které Grosman posílal v letech 1971–1973 z Izraele své přítelkyni Mileně Králové, žijící v emigraci ve Švýcarsku, tak i (v mnohem větší míře) dopisy psané jako texty literární. Zejména v nich se můžeme dozvědět ledacos o tom, jak se už ne mladý imigrant vyrovnává s životem v Izraeli, jak se snaží uživit sebe i rodinu, porozumět lidem i skutečností, které ho obklopují. Občas čtenáře napadne, že ty dopisy spíš než pani

Králové píše izraelský Grosman Grosmanovi středoevropskému a snaží se ho přesvědčit a informovat, vysvětlit mu, jak to v téhle zemi chodí a také se s ním poradit, co je třeba dělat a udělat. Tímto způsobem je v dopisech zachycena i jomkipurová válka, která vypukla poté, co egyptská a syrská vojska přepadla na podzim roku 1973 Izrael s cílem znovu se pokusit vymazat židovský stát z mapy světa. Srovnání možná není úplně doložitelné, ale přesto mě při čtení víc než jednou napadlo, že v tom, jak izraelské skutečnosti v literárních dopisech zachycuje a vypráví, má Grosman něco společného s Viktorem Fischlem.

OFER

(*Malá ukázka je z dopisu č. 15. Ofer, o kterém je v ní řeč, soused Grosmanových, v jomkipurové válce padl.*)

Včera mi Timna řekla, že má v úmyslu

pustit podnájem v našem sousedství a přestěhovat se k rodičům. Prý ji pořád přemlouvají, aby tam přešla, a snad mají pravdu. Do podnájmu přišli s Oferem hned po svatbě s předsevzetím jednou jej opustit, ale jistě ani jeden z nich si nemyslel, že jej budou opouštět za takových okolností. Měli v plánu ušetřit si nějaké peníze, měli příslib půjčky od jejich rodičů, až se rozhodnou koupit si mlado-manželský byt v novostavbě. Ofer se rozčiloval. Nebyl spokojen se stavební politikou, dožadoval se, aby novomanželům bylo poskytnuto více výhod, než kolik jim vláda poskytuje. To bylo, když se vrátil z demonstrace novomanželů, která se konala na náměstí Izraelských králů v Tel Avivu. Celý hořel rozčilením. „Na všechno mají peníze, ale na bytech pro novomanžele spoří,“ namítal. „Tady se mladý člověk k bytu nedopracuje.“ Slovo dalo slovo a Ofer se rozhovořil. Tenkrát jsem ho poznal trochu blíže. Byl synem kibucníka, měl pět roků, když jeho rodiče opustili kibuc. Živil se ve městě, jak se dalo. Nejdřív roznášel ráno mléko po domácnostech, později měli kiosek s občerstvujícími nápoji u divadla. Vyprávěl o svém otci, který byl smolař s hlavou plnou plánů, nakonec se chudák udřel, vyprávěl o matce i o své starší, již vdané sestře. Když se rozhovor náhodou stočil na sionismus, mávl Ofer rukou. Nevěděl přesně, co to je, řekl, že to ani netouží vědět. „To jsou řeči funkcionářů,“ řekl, „anebo učitelů. To je napravování hlav. V biografu se nesmí odhazovat slupky od banánů, nesmí se kouřit,“ smál se. Parodoval ty, kteří byli ještě mladší než on a pro něž je sionismus v dobrém případě historií desítky mužů v čele s ušlechtilým mužem s pěstěnou bradkou (myslel Herzla), anebo je to také, jak říkají hoši, občanská výchova, dost nudná. „Já to sám přesně nevím, ačkoliv jsme se ty dějiny učili, a také jsem o tom něco četl,“ přiznal se. A pak se zas vrátil k otázce bytu a ke starostem, kdy a jak si byt s Timnou opatří. Teď ho už nebudou spolu potřebovat... Ubohá Timna!

(*Spisy Ladislava Grosmana 4, Dopisy Mileně*. Doslov Tereza Černá, Jan Zouplna, edičně připravil Jiří Opelík. Vydalo nakladatelství Filip Tomáš – Akropolis, 272 stran, pevná vazba. Doporučená cena 269 Kč.)

TŘI SEGALOVÉ

Tři umělci, knížata lévitů, dva malíři, jeden sochař

Mezi výtvarnými umělci, kteří se nasmazatelně zapsali do dějin výtvarného umění 20. století, jsou tři Segalové. Tři tvůrci s nepatrnou odchylkou v příjmení a s žádnou bližší příbuzenskou vazbou. Marně jsem si lámal hlavu, přemýšleje o původu jména, až se mi dostalo konečně vysvětlení. V písemnostech, ale i na náhrobcích byla příslušnost ke kmeni Lévi zapisována za jménem značkou SG“L. Zkratka je ze slov SGAN LEVIJA, což znamená kníže levitů. Když museli Židé přizpůsobit svá jména úzu jméno a příjmení, začali mnozí používat označení Levi v různých variantách jako příjmení. Jiní vyšli z výše uvedené zkratky, doplněné o samohlásky, tak vzniklo příjmení Segal.

ARTHUR

Arthur Segal se narodil 23. července 1875 v Jasech v severní Moldávii, dnešním východním Rumunsku. Dětství prožil v Botoșani, malém provinčním městě, ve kterém jeho otec spolu se svým bratrem založil banku. Arthur od raného mládí projevoval výtvarné sklonky, pro které rodina neměla příliš pochopení. Záhy se proto stal černou ovčí rodiny. V roce 1892 se svými levicově orientovanými přáteli zorganizoval demonstraci k 1. máji, která skončila místním skandálem, a Arthur poprvé emigroval. Odjel do Berlína. Poté hnán svým vnitřním neklidem odcestoval do Paříže, pak do Mnichova. V Paříži navštěvoval Akademii Julienne, v Mnichově soukromou malířskou školu profesora Carla von Marra. Později zakotvil v Dachau, kde se stal

žákem Adolfa Hölzela. V roce 1904 se vrátil zpět do Berlína, kde s 27 dalšími mladými umělci spoluzaložil v roce 1910 Neue Secession, která se

Arthur Segal: Úhel pohledu na krajinu: lidé v lodi, 1928.

vyhranila proti akademismu a do té doby určujícímu Liebermannově stylu. Roku 1914 emigroval podruhé, do Švýcarska. Azyl našel v Asconě, kam během války dorazilo i mnoho dalších umělců (Alexej von Jawlensky, Hugo

Arthur Segal: Most, 1921.

Ball, Hans Arp, Paul Klee, James Joyce a řada dalších). Roku 1920 se vrátil do Berlína a stal se členem avantgardní skupiny Novembergruppe. Po převzetí moci Hitlerem emigroval potřé-

tí, tentokrát na Malorku. Po vítězství generála Franka, počtvrté a naposledy, do Velké Británie, kde zemřel 23. června 1944 během německého náletu v Londýně.

Rané Arthurovy práce byly ovlivněny pointilismem, či jinak řečeno neoimpressionismem. Barvu rozkládal po Seuratově vzoru do drobných bodů barevně odstupňovaných tónů, které pak v celku opticky působily na oko pozorovatele. Během první světové války vytvořil několik expresivně pojatých dřevorezů protiválečného obsahu. V roce 1916 vznikají první obrazy s jeho nezaměnitelným rukopisem. Začíná malovat obrazy v obrazech, na pozadí barevně geometrické kompozice, která je tvořena nestejně velkými plochami základních a do sebe přecházejících barev, maluje vlastní obraz opatřený namalovaným rámem. Vnitřní obraz také plošně a barevně členěný pak působí jako optická skládačka kubizujícím způsobem namalovaných domů. Později do vnitřního obrazu maluje celé příběhy. *Život Viléma Tella, Ze života malíře, Obrázky ze života, Život lidí*. Příběhy jsou opět rozčleněny do jednotlivých polí, která jsou však stejně velká a jsou malovaná expresivně primitivizujícím způsobem. Předznamenávají tvorbu komiksů šedesátých let. Nesou se ve smutně ironickém duchu. Všední život plný těžké práce, málo radostí, trocha lásky a pak již jen zvyk a konvence a nakonec smrt. Ve druhé půli dvacátých a na počátku třicátých let vznikají podivuhodné fotorealistické, mlžným závojem zastřené interiéry, kde se hlavním hráčem

stává rozsvícená lampa, která osvětluje prázdnou židli před pustým psacím stolem nebo židli za zavřenými dveřmi, která místo živé bytosti poskytuje bezpečný přístav zářícímu přeho-

LASAR

Lasar Segall se narodil 21. července 1891 ve Vilniusu, jeho otec se živil

Lasar Segall: Svátek, 1920.

opisováním Tóry. První výtvarné vzdělání získal v rodném městě, kde navštěvoval akademii kreslení. Ve svých patnácti letech odjel sám do Berlína, kde v letech 1907–1909 studoval na Královské akademii krásných umění. Roku 1910 školu opustil a odjel do Drážďan. V roce 1912 uskutečnil cestu do Brazílie, kde měl v roce 1913 výstavu v São Paulu a která byla první výstavou moderního umění v Brazílii. Té-

Lasar Segall: Dům v lese, 1931.

hož roku se vrátil do Drážďan. Po vypuknutí první světové války byl v letech 1914–1916 internován v Míšni jako ruský státní občan. V roce 1919 spoluzaložil uměleckou skupinu Die Dresdner Sezession. Roku 1923 emigroval do Brazílie, kde téhož roku získal brazilské občanství. Zemřel 2. srpna roku 1957 v São Paulu.

V Drážďanech působila skupina Die Brücke a pod jejím vlivem se Lasar odklonil od impresionismu prosazovaného na Berlínské akademii Maxem Liebermannem a přiklonil se k expresivnímu výtvarnému projevu. Roku 1910 zpracoval výtvarně své vzpomínky na rodný Vilnius. Vznikly grafické listy *Oběti pogromu, Útěk před pogromem, Po pogromu*. Díla plná hrůzy, zobrazující následky zla, které způsobili také lidé, jiní a třeba úplně obyčejní, jen aby ukojili své zlověstné choutky a pak byli zase

Lasar Segall: Emigranti, 1931.

„normálními“ a „hodnými“ sousedy těch přeživších a navždy poznamenaných. Díky svým zážitkům a prostředí, ve kterém vyrůstal, se hlavními postavami jeho prací stali výhradně lidé na okraji společnosti. Chudáci a nádeníci, prostitutky, lidé bez domova, vyhnanci bez vlasti. Ve třicátých letech namaloval řadu obrazů, na kterých zachytil emigranty, vykořeněné, smutné lidi bez budoucnosti, kteří si sice zachránili holý život,

ale na jak dlouho a proč? Jak ještě věřit v život po tom, co zažili? Loď jako nevzhledná škatule, která se zoufale

Lasar Segall: Moji prarodiče, 1922.

převaluje ve vlnobití a pomalu se pohybuje vstříc nekonečnému obzoru.

V jejich útrobach namačkaní lidé, staří, mladí, nemocní i zdraví, bez osobních privilegií, hezky všichni pohromadě, jen se svým smutkem a beznadějí. Koncentrační tábor namalovaný jako malý prostor ohraničený zdí, ve kterém jsou po-

hromadě mrtví, umírající, kůži potažení kostlivci, zešilivší i Boha ještě vzývající či proklínající. A ptáci s velikými zobany lačníci po kořisti. A za zdí žijí taky lidi. Jak jsme mohli něco takového dopustit?

GEORGE

George Segal se narodil 26. listopadu 1924 v New Yorku. Studoval na několika amerických univerzitách. Nejprve psychologii, filosofii a literaturu, později industriální umění. Pracoval na drůbeží farmě svých rodičů, později se svou ženou přikoupili další farmu, kterou pak společně spravovali. Na farmě pořádali každoroční pikniky, kterých se pravidelně účastnili různí umělci z New Yorku (Allan Kaprow, John Cage a mnozí další). Roku 1968 získal doktorát na Rutgers University.

George Segal: *Žena před tmavým sloupem*, 1991.

Zemřel 9. června 2000 na své farmě South Brunswick v New Jersey.

Na rozdíl od svých evropských jmenovců nebyl nikdy emigrantem a celý život prožil v Americe, převážně na farmě. Nezažil evropské běsnění, nepřišel nikdy o domov, neztratil své blízké v nacistickém pekle. Začínal jako malíř, který se netajil svým obdivem k Henrimu Matissovi, a proslavil se jako sochař, který místo tradiční

techniky odlévání začal používat sádrové obvazy, bandáže, jimiž obaloval své modely. V popředí jeho zájmu byl obyčejný, tuctový člověk, zachycený ve svém všedním životě. Řidič autobusu, pumpař, u zrcadla sedící žena, muž sedící u stolku v kavárně, smíšený pár v motellovém pokoji, cestující v metru, muž vystupující z autobusu. Ze všech děl vyzařuje naprostá osamělost a smutek hraničící s pocitem melancholie. Válka sice skončila, ale její důsledky a masové vraždění ne-

mající svým rozměrem v lidských dějinách dosud obdoby žijí stále v nás. Skloněné hlavy, apatické tváře bez známku úsměvu, každý mechanicky a bez zájmu dělá jen to, co se od něho očekává. Velkolepé a přesvědčivé vyjádření pocitu z moderní civilizace, která se vydala směrem do slepé ulice. V roce 1973 vytváří monumentální a velmi odlišné dílo *Obětování Izáka*

Abrahamem, které se nachází v Tel Avivu. Na zemi leží jen bederní rouškou oděný mladý jinoch, Izák. Pravou ruku volně položenou podél těla, levou na vypjaté nahé hrudi, se zavřenými očima, klidně a statečně v očekávání oběti. Nad ním v mírném předklonu stojí do půli těla obnažený Abraham. Se zatátnými pěstmi a sklopeným zrakem, ve tváři silné pohnutí, za pasem nůž. Na rozdíl od biblického podání, ve kterém Abraham svázal syna Izáka do kozelce a na přání Boha

George Segal: *Žena sedící na lavičce*, 1983.

se již chystal s nožem v ruce obět vykonat, je z díla patrné, že autor pojal příběh jinak. Vidíme pevně a nehnutě stojícího Abrahama, který, jak patrně z jeho výrazu, po těžkém vnitřním boji se již neochvějně rozhodl. Příkaz nevykoná a za svým postojem si bude stát.

Tři autoři, významní umělci společného příjmení, kteří ve svém díle různým způsobem reflektovali hrůzy 20. století. Arthur, v jehož díle nejsou na první pohled žádné viditelné stopy židovství. Jeho díla jsou však plná skepse a ironie. Život se zdánlivě odehrává jako sled zdánlivě banálních příhod mezi narozením a smrtí, je to však pouze optický klam a záleží na každém jedinci, jak se k jedinečnosti života postaví. Lasar, který v řadě prací vyobrazil pogromy, koncentrační tábory, neradostný úděl emigrantů a lidí na okraji společnosti, a George, jenž začal tvořit až po druhé světové válce a ve svém díle zobrazil morální kocovinu a z ní vyplývající samotu bez možnosti komunikace s ostatními.

JAN PLACÁK

George Segal: *Obětování Izáka Abrahamem*, 1973.

PESTRÁ ŠKÁLA OSUDOV

Literatúra o holokauste v slovenských kníhkupectvách

V poslednej dobe z viacerých (židovských aj nežidovských) strán zaznel názor, že literatúrou o holokauste je verejnosť už presýtená. Pohľad na pulty kníhkupectiev však naznačuje, že situácia je zložitejšia a táto téma je naďalej zaujímavá tak pre vydavateľov, ako aj čitateľov.

Okrem kníh, ktorým urobilo reklamu filmové plátno či televízna obrazovka, ľudia kupujú najmä diela, ktoré spĺňajú tri podmienky: Prinášajú silný príbeh, ktorý je založený na realite a svojim obsahom sa dotýka územia a obyvateľov Slovenska. Pritom nie je podstatné, či je dej zasadený do prostredia koncentračných táborov, odohráva sa v rôznych úkrytoch alebo medzi partizánskymi bojovníkmi. V poslednej dobe vyšlo niekoľko prekladových aj pôvodných kníh, ktoré potvrdzujú môj názor.

Na prvom mieste spomeniem tú najviac kupovanú. Knihu *Mengeleho dievča* s podtitulom *Skutočný príbeh Slovenky, ktorá prežila štyri koncentračné tábory* (Ikar 2016) spracovala na základe rozprávania nedávno zosnulej Violy Stern Fischerovej televízna dokumentaristka a spisovateľka Veronika Homolová Tóthová, ktorá sa problematike holokaustu venuje už dlhší čas. Možno vďaka jej empatii a profesionálnym skúsenostiam sa na Slovensku predalo viac než 100 000 výtlačkov. V kulisách koncentračného tábora sa odohral aj príbeh lásky dvoch osviečimských väzňov, ktorý spracovala Heather Morrisová. Kniha *Tetovač z Auschwitzu. Podľa skutočného príbehu Laleho a Gity Sokolovovcov* vyšla minulý rok tiež v prestížnom vydavateľstve Ikar.

Pre mňa je z rôznych dôvodov osobitne zaujímavá kniha autorskej dvojice Romi Cohn a Leonard Ciacio *Prežil aby odriekal kadiš* (Marenčin PT 2017). Bratislavský rodák, ortodoxný veriaci, partizánsky bojovník, neskôr mohel, úspešný stavebný podnikateľ a celoživotný obdivovateľ slávneho rabína Chatama Sofera už sedemdesiat rokov žije New Yorku. Zoznámil som sa s ním, keď vo funkcii predsedu Medzinárodného výboru pre záchranu hrobov mudrcov z Pressburgu inicioval (a dotiahol do úspešného konca) rekonštrukciu tzv. rabínskeho okrsku, kde sa nachádza aj hrob Chatama Sofera. Trosky cintorína, ktorý zničili počas holokaustu, sa najmä jeho zásluhou zmenili

na novú dominantu (nielen židovskej) Bratislavy. Vo svojich memoároch sa však tejto témy vôbec nedotkol. Zamerail sa na svoje zážitky počas holokaustu. Po začiatku deportácií v marci 1942 rodičia poslali vtedy trinásťročného chlapca do Maďarska, kde Židia boli ešte v relatívnom bezpečí. Neľahký život v cudzom prostredí, s falošnými dokumentami a bez znalosti maďarského jazyka sa ešte viac skomplikoval po nemeckej okupácii na jar 1944. Vrátil sa do rodného mesta. Po príchode nacistickej armády na Slovensko zvolil riskantný útek do hôr. Stal sa členom partizánskeho oddielu, pričom aj v náročných podmienkach dodržiaval kašrut a iné príkazy judaizmu. S hrdosťou opísal nielen pôsobenie v radoch bojovníkov (v originále sa kniha volá *The Youngest Partisan*), ale aj prvý dojímavý kontakt s ľuďmi, ktorí sa vrátili z koncentračných táborov, alebo smutný obraz oslobodenej Bratislavy, z ktorej sa stratili židovskí príbuzní, susedia, priatelia...

Z iného súdka čerpala inšpiráciu Denisa Fulmeková. V knihe *Konvália. Zakázaná láska Rudolfa Dilonga* (Slovart 2016) priblížila históriu svojej rodiny. Jej stará mama Valéria sa zamilovala do katolíckeho kňaza (a významného propagandistu režimu slovenského štátu) Rudolfa Dilonga. Výsledkom hriešnej lásky bolo narodenie dievčaťa (autorkinej matky). Dilong po skončení druhej svetovej vojny zvolil emigráciu. Fulmeková plasticky opisuje ďalšie osudy svojich starých rodičov, kontakty rodiny s Dilongom, ale aj proces vyhládavania faktov a vlastné pocity pri zistení nových podrobností.

Hovorí sa, že nakoniec to najlepšie. Nemienim robiť poradie popisovaných kníh, ale v prípadnom rebríčku by určite vysoká priečka patrila Silvestrovi Lavríkovi a jeho knihe *Nedeľné šachy s Tisom* (Dixit 2016). Od vyššie spomenutých diel sa líši tým, že ide o román, ktorý však stojí na reálnych základoch. Dej sa odohráva v mestečku Bánovce nad Bebravou v rokoch 1933–1945. Úlohu roz-

právača zveril dievčaťu, ktorého „matka sa už kedysi bola rozhodla, že ma dá do ústavu alebo do školy pre úchylných“. Jej naivita ešte stupňuje tvrdosť dobovej reality. Protagonistom príbehu je monsignore Jozef Tiso, bánovecký farár, ale predovšetkým politik a prezident vojnového slovenského štátu. Rozprávačka napriek svojmu handicapu školu zvládla a kvôli peknému písmu jej zverili úlohu zaznamenávať Tisove názory a monológy, ktoré Lavrík zostavil z jeho autentických prejavov a dobových článkov.

Na ilustráciu obsahu a štýlu aspoň jeden úryvok: „Po tie dni sa akosi veľa začalo hovoriť o židoch. Aj v nedeľu popoludní pri šachoch. Pán lekárnik bol v tom nevinné, darmo naňho pani Mária zazerala. Začali s tým Monsignore. Stojí pred nami významné dielo arizácie, rozhovorili sa sám od seba. O tejto vskutku platí slovo písma: žatva veľká, ale robotníkov málo. Pritom sa štátna správa sťažuje, že má neúnosne mnoho úradníkov, títo sa zase sťažujú, že sú nedostatočne platení, nuž čo nám prekáža v tom, aby sme ich vyslali arizovať. Takto by sme im dali výnosnejšie zamestnanie a národu slušnú a inteligentnú strednú vrstvu. Nie odborne vzdelaný pracovník je ten, čo spasí ľudstvo, lež kto s láskou uspokojuje seba a dvíha tak svoj národ. Aj

v tomto ohľade nech nám slúži za vzor vodca a kancelár Veľkonemeckej ríše Adolf Hitler.“ Text dopĺňujú citlivo vybrané dobové fotografie, opatrené starostlivo premyslenými popiskami. Som presvedčený, že pokiaľ čitateľovi neprekáža „cudzina“ slovenčina, pri Lavríkovi si príde na svoje.

Na záver sa opäť vrátim k začiatku. Päť kníh (tri pôvodné a dve prelo-

žené), štyri vydavateľstvá, pestrá škála osudov. Tieto údaje dokazujú, že nepochopiteľnosť a rôznorodosť holokaustu stále inšpiruje autorov a nachádza odozvu u čitateľov, ktorá zas vyvoláva záujem vydavateľstiev. Výsledkom je skutočnosť, že pre verejnosť (aspoň na Slovensku) je táto tragická doba stále aktuálna...

PETER SALNER

Tři ze vzpomenuých knih vyšly také v českém překladu: *Mengeleho děvče* (Ikar 2017), *Tatér z Osvětimi* (CPRES 2018) a *Nedeľné šachy s Tisem* (Argo 2019).

VISHNIAC ZNOVU NALEZENÝ

Dílo slavného fotografa se dočkalo archivu i digitalizace

Jméno Romana Vishniaka (rus. Roman Solomonovič Višňak) (1897 Pavlovsk–1990 New York) je neodmyslitelně spojeno se snímky židovských obyvatel předválečné Varšavy, Lodže, Krakova, Bratislavy či Vídně a vesnických Židů na Zakarpatské Ukrajině. Prostřednictvím těchto fotografií ho poznali i místní zájemci – díky výstavě *Zmizelý svět*, která se konala roku 1995 v Tereziánském křídle Pražského hradu (viz *Rch* 11/1995). V komentáři k tomuto cyklu napsal Elie Wiesel, že díky němu „svět, který byl zničen, může přežít svou smrt“. I kdyby vytvořil jen tyhle fotografie, stal by se legendou; ale Vishniakova schopnost dokumentovat svou dobu má ještě širší rozměr: zahrnuje předválečný Berlín, záběry z Francie na sklonku třicátých let, prostředí táborů pro běžence v Německu po válce, ulice

– jenž byl vzděláním zoolog a biolog – vrátil k možnostem mikrofotografie, již se věnoval v mládí.

Velká část jeho snímků, jež pořídil fotoaparáty Rolleiflex 120 a Leica 35mm, byla zničena nebo se ztratila. To, co se zachovalo, bylo mnohokrát představeno veřejnosti, ale výstava, která by systematicky zachytila všechny náměty, se konala teprve roku 2013 v Mezinárodní škole fotografie v New Yorku (International Center of Photography). Jmenovala se *Roman Vishniac Rediscovered*. Představila spoustu „nového Vishniaka“ a k tomu „starému“ přidala řadu informací z archivních materiálů, které zpřesňují okolnosti vzniku jeho snímků. Newyorské centrum s pomocí umělkovy dcery Mary Vishniac Kohnové a pod vedením Mayi Bentonové a jejího týmu založilo také archiv Romana Vishniaka a začalo se s jeho digitalizací. Čítá přes deset tisíc negativů, přičemž většina nebyla dosud známa. On-line je zatím přístupná zmíněná výstava – naleznete ji na

adrese <http://vishniac.icp.org>. V tomto textu se známým snímkům nevěnujeme, soustředíme se na Vishniakův předválečný pobyt v Berlíně, v příští, srpnové části pak na jeho poválečnou práci.

BERLÍN

Do Berlína dorazila rodina Romana Vishniaka (rodiče a sourozenci) z Moskvy záhy po bolševické revoluci roku 1917. Vishniakovi patřili k zámožné židovské vrstvě (otec byl výrobce deštníků, matka pocházela z rodiny obchodníka s diamanty) a v německé metropoli, nazývané právě kvůli množství Rusů Berlinograd, se připojili ke stovkám tisíců dalších ruských běženců, kteří sem odcházeli za lepším vzděláním a vyšší kulturou či prchali před carskou a později bolševickou perzekucí. Prostředí ruské emigrantské komunity v Berlíně (a v Praze) zachytil ve svých prózách

skvěle jiný umělec prchající před novým řádem – spisovatel z šlechtické

Řezničtí učedníci oslavují úspěšné završení školy. Berlín, počátek 30. let.

Z medvědí perspektivy. Berlínská zoo, raná 30. léta.

vybombardovaného Berlína a snímky ze Spojených států, kam se podařilo uniknout šťastnějším druhům těch,

Žadatelka o emigraci. Berlín, 1937–1938.

rodiny Vladimir Nabokov. Sám Roman Vishniac ještě v Moskvě nějaký čas pobyl sám – chtěl dokončit studia zoologie a zdokonalit se ve fotografování, a do Berlína tak dorazil až roku 1920. Cestou se za poměrně kuriózních okolností oženil: poté, co mu byl odepřen vstup do Lotyšska, kam jel se

svou snoubenkou, Lotyšskou Leou (Lutou) Baggovou za jejími rodiči, musela se na jakési pohraniční nádražní staničce konat svatba. Teprve pak s náležitým lotyšským pasem (a občanstvím) směli do Rigy a odtud do Berlína. Onoho nekompromisního zřízence, který mu dopomohl k lotyš-

Studenti střední školy berlínské židovské obce, 1936.

ským dokladům, pak Vishniac asi mnohokrát velebil.

O tom, jak oba prožívali své židovství, svědčí fakt, že po příjezdu do Berlína se konala skutečná židovská svatba. Ani v Berlíně – v němž jeho běžní obyvatelé právě zažívali zdrcující hyperinflaci – Vishniakovi díky svému jmění nestrádali, bydleli na Pariserstrasse 18a a mladý fotograf nacházel spoustu inspirace. Nevěnoval se systematicky projevům moderního města, jako někteří jeho kolegové, ale fotil spíše náhodně pouliční výjevy, své blízké, městskou krajinu zaplněnou reklamními sloupy a nápisy. Hodně času trávil v berlínské zoologické zahradě: bylo to místo, kde se mohl setkat s kolegy a kde mohl pozorovat zvířata. Znal lidi z vedení berlínské zoo, která byla do nástupu nacismu významnou společenskou institucí s řadou židovských podílníků (posléze Židé nejenže nemohli vlastnit podíly, ale do zoo nesměli ani vstoupit). Vytvářel detailní portréty zvířat a také zajímavý snímek, v němž vyfotografoval medvědy v kleci z perspektivy vězňených zvířat.

FOTOGRAF MIZEJÍCÍHO SVĚTA

Vishniakovi se podařilo proniknout na berlínskou fotografickou scénu hlavně prostřednictvím sionistického sdružení Tmuna, fotografickému kroužku, který vznikl roku 1934, nabízel přednášky i fotografické kurzy. Je známo,

že Vishniac tu pronesl alespoň dvě lekce. Tmuna byla součástí širšího proudu mnoha židovských organizací, které vznikaly po nástupu Hitlera k moci a v době, kdy se Židům stále víc zužoval životní prostor, všemožnými způsoby pomáhaly. Roku 1933 vznikla zastřešující organizace pro židovské komunity v Německu – Ústřední rada německých Židů. Jejím úkolem bylo reprezentovat komunitu směrem k vládě a současně organizovat ekonomickou a vzdělávací činnost, sociální podporu a asistenci v emigraci. Vishniac, držitel v této době spásného lotyšského pasu, zůstal v Německu a fotografoval židovské školy a židovská centra pro předškolní děti, výcviková sionistická střediska a dílny, v nichž se mladí učili různým řemeslům.

Dělal v podstatě totéž jako v letech 1935–1938, kdy cestoval po východoevropských štetlech: zachycoval rozpadávající se svět německého Židovstva. Zatímco chasidé ze štetlů o hrozícím nebezpečí neměli ani potu-

Vishniacova dcera Mara před propagandistickými plakáty. Berlín, 1933.

chy, němečtí Židé už věděli své a komunita se snažila poskytnout dětem a mladým možnost výuky, těm starším

pak naději, že budou moci emigrovat. Sionisté organizovali pro mládež systematickou přípravu na emigraci do Palestiny. A Vishniac to sledoval: zatímco školní či učňovské snímky snad ještě vyzařují určitý optimismus, snímek z poloviny třicátých let, který zobrazuje žadatelku o emigraci, je jiný. Žena je obklopena lejstry, v ruce svírá tužku, ve tváři má beznaděj a smutek. (Připomeňme, že z 525 tisíc německých Židů se podařilo emigrovat 280 tisícům, tedy více než polovině. Od podzimu 1941 nacisté veškerou emigraci ukončili a začali provádět konečné řešení, jemuž padlo za oběť 141 500 německých Židů.)

Z roku 1933 pocházejí fotografie, na nichž Vishniakova sedmiletá dcera Mara „pózuje“ před vybranými místy. Fotograf se bál postihu, a tak předstíral, že se soustřeďuje na ni, a ne na skutečný námět snímků. Tím byla nacistická propaganda: Mara stojí před výkladem obchodem s „nástroji“, jimiž se měřily biologické rysy árijské rasy. Na dalším snímku stojí Mara pod plakátem s prezidentem von Hindenburgem a Hitlerem a slovy: „Maršál a kaprál: Bojujte s námi za

mír a rovná práva.“ Plakát oslavoval nedávné jmenování Hitlera německým kancléřem a sloganem o míru a rovných právech vyzýval voliče, aby v lidovém hlasování – referendu – podpořili vystoupení země ze Společnosti národů a odstoupení od ženevské odzbrojovací konference, která Německu omezovala možnosti militarizace. „Lid“ pak skutečně tento krok odhlasoval. V dalším referendu po prezidentově smrti pak v srpnu 1934 schválil to, aby Hitler

mohl zastávat jak úřad kancléře, tak prezidenta.

A. MARXOVÁ

Pokračování příště

Jicchak Oren

PAMÁTNÍK VZKŘÍŠENÍ

JICCHAK OREN (1918–2007) je autorem šesti povídkových sbírek, čtyř knih povídek a esejů, tří románů a jednoho svazku poezie. Narodil se na Sibiři a dětství a mládí prožil s rodinou v Číně, odkud roku 1936 všichni přesídlili do tehdejší britské mandátní Palestiny. Na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě studoval literaturu, filosofii a historii; po založení Izraele pracoval jako vyšší státní úředník.

Podle izraelského kritika Avrahama Husse spisovatelovy postavy „tančí jako loutky na frustrující scéně lidského bytí“ a marně hledají odpověď na tři zásadní metafyzické otázky: kdo jsme, co tu děláme a kam jdeme. Orenovy prózy jsou zatím málo známy: jednu z výjimek představuje právě povídka *Památník vzkříšení* (*The Monument of the Resurrection*). Byla přetištěna např. v prestižní *Oxfordské antologii hebrejských povídek* (*The Oxford Book of Hebrew Short Stories*). Povídku naleznete v *Židovské ročence* na příští rok; zde nabízíme ukázkou (II. a III. oddíl povídky). Vypravěč tráví čas v malém kamrlíku a jeho práce spočívá v tom, že zatahá za provaz, kdykoli se naplní tekutinou trubice připomínající teploměr. Když najednou...

II

Toho dne mi někdo zaklepal na dveře. Bylo přesně devět čtyřicet pět.

Oči jsem měl přilepené na trubici a rukou jsem svíral konec provazu, ale i tak si jasně vybavuju, že bylo přesně devět čtyřicet pět – což znamená, že než jsem se hodně nahlas zeptal, musel jsem si najít čas a rychle se podívat na hodinky: „Kdo je tam?“

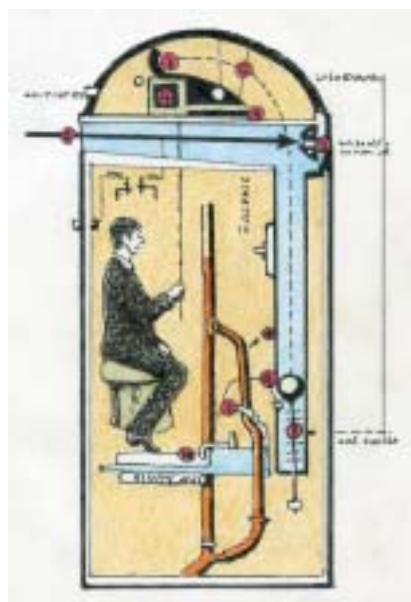
„Jona Schwartz,“ zazněla odpověď z druhé strany dveří.

Byl to vážně hlas Jony Schwartz.

Jona Schwartz byl jediný dělník v celé továrně, který za mnou v posledních dvou letech měsíc co měsíc chodil do kamrlíku, aby mi předal výplatu. Proč jenom v posledních dvou letech? Protože předtím se mzdy v továrně vyplácely v hotovosti, zatímco před dvěma lety je začali vyplácet šeky. Když se ještě vyplácelo v hotovosti, přiloudal jsem se vždycky po práci k pokladně, postavil se do fronty a čekal, dokud mě nedostrkali před přepážku. Když se zavedly šeky, začal je

nosit všem dělníkům Jona Schwartz – včetně mě. Nemusel jsem už čekat ve frontě, a jakmile jsem každého prvního dne v měsíci dorazil domů, šek jsem popepsal a odevzdal ženě.

Když jsem uslyšel hlas Jony Schwartz, šlápnul jsem na pedál. Dveře se okamžitě otevřely a Jona Schwartz vstoupil. Ten pedál tam nainstalovali z bezpečnostního oddělení, aby se dveře nedaly otevřít zvenku – tedy pokud bych to já

neshledal nezbytným. Pouze ti, kterým byl vydán zvláštní klíč – klíč, který se normálně nacházel v mém vlastnictví –, mohli otevřít dveře, aniž potřebovali, aby někdo šlápl na pedál.

Překvapilo mě, že mě Jona Schwartz poctil návštěvou uprostřed měsíce, a úplně mi vyrazilo dech, když otevřel pusu a řekl: „Chce tě vedení. Je to naléhavé. Já tu za tebe zaskočím.“

„Vedení, a mě?“

Vedení si mě ještě nikdy nepředvolalo. Neměl jsem ani ponětí, jak vypadají jeho členové. Když mě před šesti lety najímali, uvedli mě k jednomu usměvavému chlápku. Měl smutné modré oči a kudrnaté vlasy, které mu na skráních šedivěly. Do této chvíle jsem neměl představu, jestli byl členem vedení, nebo ne. V kamrlíku už mě pak nadřizení nikdy neobtěžovali.

„Ano, vedení,“ řekl Jona Schwartz a mně se zdálo, že se mu konce drsných

vousů v popelavě šedé bradce naježily. (Jona se holil jednou týdně, večer před šábesem, a dneska bylo úterý.)

Poté, co se mu vousy na bradce vrátily do původního stavu – nebo poté, co jsem si představil, že se vrátily do původního stavu –, mi Jona naznačil, že hodlá zaujmout mé místo na sedačce.

Vstal jsem, a jak jsem povoloval sevření provazu a očima sledoval vzestup kapaliny v trubici, chystal jsem se, že mu o podstatě své práce udělám krátkou přednášku. Ovšem Jona Schwartz se na mě zadíval žlutýma očima (z neznámého důvodu jsem přesvědčený, že oči měl v zásadě hnědé, ale protože pocházel ze třetí alije a prošel si vším, čím si tato vlna prošla, například dláždil silnice a kopal příkopy, rybařil v Kineretském jezeře a držel stráž v Galileji, hájil pozice v Jeruzalémě a stopoval po Negevu, barva očí mu vybledla a zežloutla sluncem), a z hloubi toho pohledu vyzařovalo nevýslovné pohrdání. Zatímco jsem se pořádkem pokoušel pochopit, co jeho upřený zrak znamená, uvelebil se na sedačce a rukou uchopil konec provazu.

Nakonec pro mě tedy v mém ajnclíku nezbylo místo. Opustil jsem ho a vyrazil rozlehlým dvorem k vedení.

Když jsem přešel dvůr, vstoupil jsem do vysokého věžáku. Postavil jsem se k výtahu a stisknul tlačítko. Šipka, kterou ozařovalo nažloutlé světlo, ukázala vzhůru – znamená, že výtah jede nahoru.

Posadil jsem se a čekal, až vyjede do určeného poschodí, a pak v odpověď na moje přivolání zase sjede. Mezitím se tam shromáždilo dalších pár lidí a taky čekali na výtah. Všichni ale byli netrpěliví. Takže čekali vestoje. Kdežto mě nic nehonilo a čekal jsem vsedě.

Když jsem tak seděl a čekal, zjistil jsem, že zvláštní klíč ke komůrce mám pořád v kapse.

Tehdy jsem ještě neměl ani tušení, že se do komůrky nikdy nevrátím. Naopak jsem si myslel, že se do ní vrátím za pár minut. A to bylo nakonec dobře, protože kdybych si to nemyslel, hryzalo by mě svědomí a já bych se musel rozběhnout, abych klíč předal Schwartzovi.

III

Ukázalo se, že je na sto procent jisté, že ten usměvavý chlápek se smutnýma modrýma očima a kudrnatými vlasy šedivějícími nad ušima – myslím tím toho člověka, který mě přijímal – je členem vedení. Dokazoval to fakt, že seděl v čele

stolu v místnosti, která měla na dveřích cedulku s nápisem „Vedení“ a do níž jsem vstoupil, aniž bych napřed zaklepal. Myslel jsem si, že když si mě pozvalo vedení, klepat nemusím.

Nicméně když jsem otevřel dveře a vešel, zradilo mě sebevědomí a já jsem nevěděl, jestli jsem se zachoval správně, nebo ne. Tyhle niterné pochyby způsobily, že se mi cestou ode dveří ke stolu roztrásla kolena. Jakmile jsem však spatřil usměvavého kudrnáče se smutnými modrými očima a obličejem, který jsem i po šesti letech poznal, srdce mi zaplavila odvaha a moje úzkost se rozptýlila.

Takže kudrnáč se smutnými očima seděl v čele. Po obou stranách mu seděli muži, které jsem předtím neměl příležitost poznat. Jeden byl vyzáběl a rudolící a prošeďivé vlasy měl sestříhané tak, že vršek jeho hlavy vypadal jako změř kopřiv po žních, a on sám byl hotový uzlíček nervů. Chvilkami poklepal prsty o stůl a jindy si obličej znetvořil řadou dobře načasovaných tiků: buď vyšpulil spodní ret, nebo zamrkal levým okem a jeho směrem pak svrátil celou tvář.

Nervózní chlápek seděl od kudrnáče nalevo, kdežto po pravici mu seděl jeho učiněný opak. Vypadal zčásti jako socha a zčásti jako neobalené maso a krev, s očima odstínu narezlého kovu a obličejem neproniknutelným jako ledovec: bez hnutí, bez gest, ani jednou nemrknul. Takový výraz musela mít Lotova žena, když se proměnila v solný sloup.

Kudrnáč se na mě melancholicky zadíval a pokynul k židli naproti. Rty se mu roztáhly do ještě širšího úsměvu.

„Posaďte se, pane Kornstein,“ pronesl mírně. „Já se nejmenuju Kornstein,“ odpovídal jsem pořád vestoje. „Vy nejste Kornstein?“ vyštěkl ten nervózní.

„Ledovcem to ani nehnulo.“

„Ne. Dřív jsem se jmenoval Kornstein. Teď se jmenuju Karni.“

„Kdy jste si změnil jméno?“ zeptal se kudrnáč, a třebaže mluvil mírně, v hlase jsem mu slyšel náznak skryté starosti.

„Před pěti lety. Popravdě mi ani nevědělo, že se jmenuju Kornstein, ale trvala na tom moje žena.“

„Na čem trvala vaše žena?“

„Na tom, abych si změnil jméno.“

Nervóza bleskově listoval složkou, kterou měl před sebou na stole. Ledovec zdvihl obočí. Z kudrnáče vyšlo pár podivných, konejšivých zvuků.

Nervóza přisunul složku ke kudrnáčovi a ukázal mu v ní jeden konkrétní do-

kument. Kudrnáč přikývnul a zašeptal něco neproniknutelnému. Ten přestal vražit čelo, a opustil ho tak úplně poslední náznak jakéhokoli výrazu.

„Lotova žena v mužském vydání po pozdvižení v Sodomě a Gomoře,“ zapřemítal jsem v duchu.

Ukázalo se, že mlčenlivé dumání mi nestačilo a já tu úvahu vyslovil nahlas, protože je vyloučené, že by mi kudrnáč četl myšlenky. Řekl: „Ne Lotova žena, ale Památník vzkříšení, a ne pozdvižení v Sodomě a Gomoře, ale osudový zlom v dějinách lidstva a veškerého stvoření, a ne po zlomu, ale před ním.“

Zatímco jsem se snažil sám sobě objasnit význam jeho verbálního průjmu, ledovec pohnul rty a přes zařaté zuby procedil krátké, kategorické prohlášení:

„Zítřka před rozedněním, v nula čtyři nula nula, přijde Mesiáš.“

Jak už jsem zmínil, dodnes žasnu, jaké výsady se mi dostalo a že zrovna já byl jedním z těch, kterým se zdálo nezbytné vyjevit zprávu o nejdůležitější události, jež se odehraje v dějinách lidstva – nebo dokonce celého vesmíru. Vůbec mě ale

Ilustrace Jirí Stach.

nezaskočilo, co ledovec vlastně řekl. Kdyby oznámil, že se mi budík u postele zítra rozezvoni v nula čtyři nula nula, zarazilo by mě to daleko víc, protože obvykle zvoní v nula pět nula nula, a ne v nula čtyři nula nula.

„Všechno je přísně tajné, přísně tajné, přísně tajné. Chápete?“ ulevil si nervóza.

Usměvavý kudrnáč sklonil zrak a čekal, dokud nervóza s výlevem neskončil. Pak se mu, jak se otočil na mě, rozjasnila tvář a dodal nevzrušeně, jak měl ve zvyku: „Předpokládám, že víte, pane Karni, že

příchod Mesiáše provází vzkříšení mrtvých. Přirozeně, kdyby na zemi přibýlo takové množství lidu (počet kandidátů na vzkříšení odhadujeme na základě zpráv naší rozvědky na několik miliard, berme v úvahu, že příkaz ke znovuzrození se bude vztahovat na všechny bez ohledu na náboženské přesvědčení, rasu, národnost či názory – ožije každý, kdo byl kdy zrozen, spravedliví i hříšníci), nárůst populace by vyvolal nekonečnou řadu problémů, zejména co se stravování a ubytování týče. Byla tudíž učiněna veškerá nezbytná opatření, abychom všechny, co ožijí, dopravili na měsíc, planety a možná též další nebeská tělesa – hned poté, co se zvednou z hrobů. Ale chceme-li mezi obyvateli země zabránit panice, je naprosto klíčové utajení. Děláme všechno, co je v našich silách, aby operace proběhla podle pevně stanoveného plánu, aby obyvatelé země neutrpěli šok – a pokud možno aby o tom ani nevěděli. Zároveň hodláme událost připomenout vybudováním památníku, Památníku vzkříšení. A úkol ho postavit – nebo přesněji vztyčit – připadl vám.“

Kudrnáč se nadechnul. Nervózovi se vymrštila dlaň a on si připravil prsty tak, aby se jimi dalo bubnovat do stolu, ale ruka mu zůstala třet ve vzduchu. Ledovec máchnul paží a namířil na mě prst, jako by střílel z pistole.

Vyschly mi rty. Chtěl jsem je olíznout jazykem, ale netroufal jsem si. Polknul jsem sliny, které se mi nashromáždily v puse, a v hrdle jsem ucítil ostrou bolest.

„Úkol je to jednoduchý, úplně prostý,“ pokračoval usměvavý kudrnáč. „Zítřka ve dvě patnáct ráno vstanete, opustíte domov a vydáte se podél silnice vedoucí do Ramalláhu. Jsou tací, kteří věří, že to bude Bejt El, místo, kde svého času stál Jákobův žebřík sahající až do nebe. Přesně tak! Půjдете pěšky. Až narazíte u hranice na zátaras, dáte se doprava a půjdete dál, dokud nevidíte ze země čouhat konec provazu. Lehnete si na zem vedle provazu a vyčkáte, dokud nebude nula čtyři nula nula. V nula čtyři nula nula uslyšíte zvuk – něco mezi polnicí a sirénou. Vězte, že to nebude letecký poplach, ale troubení Mesiášova šofaru. Jakmile uslyšíte šofar, zatáhněte za provaz. Nečekejte, až to troubení skončí, táhněte hned, jak uslyšíte první zvuky! To je vše. Teď běžte domů a lehněte si. Odpočinek je důležitou součástí celé operace a měl byste ho vnímat jako první etapu své mise. A pamatujte: Nikomu ani slovo!“

Přeložila Hana Ulmanová

CO NOVÉHO V MIKULOVĚ

V Horní synagoze je k výstava uměleckých kviltů Chedvy Meroz

Proč jet na výlet do jednoho z nejkrásnějších historických měst na Moravě – Mikulova – není třeba nijak rozebírat a i ti, kdo místní památky, včetně židovského hřbitova a synagogy, již vícekrát navštívili, mají důvod se tam vracet. V současnosti třeba kvůli skvělým výstavám: v Regionálním muzeu na zámku lemují stěny několika sálů snímky fotografa Václava Chocholy (tematicky zaměřené na poválečné Mikulovsko, ale i pražské periferie s Hrabalovou Libní, výstava trvá až do 24. listopadu), na stejném místě můžete (ale již jen do 13. července) zhlédnout výstavu *Za obzor*. Ta představuje to nejlepší ze čtvrtstoletí pořádaného mikulovského výtvarného sympozia Dílna (mj. objekty Aleše Veselého, sochy Jaroslava Róny, obrazy Viktora Pivovarovy či Antonína Střížka). A pozoruhodné věci lze nalézt i na

Chedva Meroz: *Duny v poušti*.

podobný baldachýnu. Jedná se o putovní památní plastiku, již pod názvem *Restlicht (Zbytek světla)* vytvořil německý umělec narozený roku 1955 v Karlových Varech Werner Mally. Památník byl již vystaven v řadě německých měst; v Mikulově byl instalován vloni v rámci výtvarného sympozia a zůstal zde jako trvalá zápujčka. Střecha baldachýnu je perforována tak, že světlo vytváří ve stínu pod stříškou letopočty období 1938–1945. Připomínku osudů lidí, jejichž životy ukončily či trvale změnilly události těchto let, tak tvoří sluneční paprsky pronikající otvory, které vypadají jako průstřely a současně evokují prázdny prostor.

Z DĚČINA DO IZRAELE

Nedaleko zámku pod kopcem se nachází Horní synagoga, která prošla důkladnou rekonstrukcí v rámci Revitalizace židovských památek v ČR. V barokní stavbě s interiérem tvořeným čtveřicí kupolí sklenutých do čtyřsloupového pilíře uprostřed a bohatě členěným svatostánkem je od roku 2014 instalována stálá expozice *Rabi Löw a židovská vzdělanost na Moravě* a konají se tam i přechodné výstavy. Do půlky září zdobí hlavní prostor se čtyřmi sloupy a přilehlý sál výrazné výtvarné kvilty od izraelské umělkyně Chedvy Meroz. Narodila se jako Hedvika Ickovičová v Děčíně, její matka byla sestrou tamního rabína Bernarda Farkaše. Roku 1949 se celá její rodina vystěhovala do Izraele.

Od mládí uměla šít a plést a o tom, že existují z kousků látek sešíváné pestrobarevné přehozy, věděla z amerických filmů. Líbily se jí, ale čas si na jejich

výrobu našla, až když roku 2005 odešla do důchodu. Čím jsou zvláštní – a hodí se sešíváné kousky látek do historické synagogy?

POUŠŤ I VZPOMÍNKY

Výtvary Chedvy Meroz vžitě představě o kviltech (tedy ozdobné dece tvořené třemi vrstvami) neodpovídají; jsou to svérázné obrazy, které jsou ovlivněny autorčinou rodinnou historií, prostředím Izraele i jejími uměleckými zálibami. Na výstavě v Mikulově lze spatřit kvilty abstraktní s tématem přírody (*Indiánské léto, Západ slunce, Podzim*), takové, které připomínají dětské výtvary (*Pocta Paulu Kleeovi, Město*), obrazy sešíváné ze starých látek, které si její matka dovezla z Československa, či kvilty „izraelské“ – *Duny, Země mléka a medu, Galilejské moře, Západ slunce v Tel Avivu*. Obraz *Nuance* tvoří jen obrazce v odstínech šedi a v černé barvě a další kvilt připomíná orientální „kouzelný“ koberec. „Nikdy nevím, co vlastně vznikne,“ říká autorka o svých kviltech, „nechávám se vést látkou, ta mi napoví.“ Výrazné a přitom měkké barvy látek se v prostoru synagogy krásně vyjmají, ladí s barvami interiéru a svou vrstevnatostí i s okolním městem a krajinou. Člověk ani netušil, jak moc je tento oblíbený styl: po celém světě se uměleckému kviltu (art quilt) věnuje spousta žen, konají se výstavy a mezinárodní soutěže. Lze tedy očekávat, že originální výtvary Chedvy Meroz vzbudí zájem.

Werner Mally: *Restlicht / Zbytek světla*.

zámecké terase a v podzámčí, v mikulovské synagoze.

BALDACHÝN S PRŮSTŘELY

Při vstupu do zámecké zahrady upoutá pozornost zvláštní železný přístřešek

Kvilty Chedvy Meroz v mikulovské Horní synagoze.

A možná bude o to větší, že jsou instalovány právě v synagoze. **(am)**

(Chedva Meroz: *Patchwork inspirovaný judaismem*. Horní synagoga Mikulov do 15. září; otevřeno po–ne 9–12 a 13–18 hodin; zámecká zahrada s objektem W. Mallyho je přístupná denně zdarma.)

IZRAEL: Po volbách volby

Letošní rok v Izraeli nachystal hned dva zápisy do knihy rekordů. Na ten první se čekalo už s předstihem. Až dosud byl nejdéle sloužícím premiérem otec zakladatel David Ben Gurion s úhrnnou dobou 13 let a 127 dnů v úřadu. Bylo zřejmé, že sestaví-li Benjamin Netanjahu po volbách z 9. dubna další vládu, již 16. července Ben Guriona dožene a o den později překoná. Leč vše je trochu jinak.

Netanjahu slavného předchůdce opravdu překoná, ale ne jako šéf plnohodnotné vlády, nýbrž jako úřadující premiér, který zemi jen dovede k dalším předčasným volbám vyhlášeným na 17. září. Ano, měsíc a půl po volbách, které přinesly vítězství pravici a měly Bibimu zajistit jasný mandát šefa vlády, už celkem pátý, se ukázalo, že účinnou většinu dohromady nedá.

Vyšlo to najevo až 30. května, v době, kdy už byl minulý *Roš chodeš* v tiskárně. Proto jste si mohli před měsícem na této straně přečíst, že v červenci novou vládu podrobně představíme. To už neplatí. Naopak platí, že začíná další kampaň. A to je ten druhý letošní zápis do knihy rekordů: v Izraeli se budou v rámci jednoho kalendářního roku konat už druhé předčasné volby.

Tato novinka má neblahou stránku. Přispívá k tomu, že občané a voliči čím dál větší měrou považují demokracii a její instituty – včetně voleb – za něco nahnilého, co nemohou příliš ovlivnit, neboť rozhodují spíše emoce, rozmary či naschvály hrstky „těch nahoře“.

„Ti nahoře“ by si měli umět poradit s kartami, které jim voliči rozdají. Občas se stane, že to nefunguje a dříve či později se přikročí k předčasným volbám, k novému rozdělení karet. V Izraeli se to stává často. K výjimkám patří spíše situace opačné, kdy vláda funguje po celý čtyřletý mandát (Netanjahuova v letech 2009–2013). Ale aby se v jednom kalendářním roce konaly předčasné volby hned dvakrát, to je novinka hodná zápisu do knihy rekordů.

Jenže důvěra v demokracii je už nahlodána. Podle sondáží v izraelských médiích se zdá, že v září rozdají voliči politikům podobné karty jako v dubnu. A co když si s tím „ti nahoře“ opět ne-

poradí? Vyhlásit třetí předčasné volby? Kolik lidí by k nim asi přišlo? Izrael ukazuje ve vyhrocené formě problém, který pociťují společnosti v celém západním světě.

MUŽ Z NOKDIM

A teď se podívejme na přímé příčiny toho, proč „ti nahoře“ koncem května selhali. Přesněji řečeno na plejádu situací ilustrující politický a vůbec veřejný život v současném Izraeli.

Hned po 9. dubnu to vypadalo, že karty jsou rozdány srozumitelně a hratelně (podrobně viz květnový *Rch*). Blok Benjamin Netanjahua,

Letos podruhé. Foto archiv.

tedy pravého středu od Likudu po náboženské strany, získal 65 mandátů. Blok levého středu, tedy od strany Modrá a bílá Bennyho Gance až po arabské strany, měl 55 mandátů. Ale praktickou vládní většinu z toho Netanjahu nesložil, neboť se postavil na zadní Avigdor Lieberman se stranou Israel bejtenu (s „Rusy“, jak se říkávalo dříve). Anebo také proto, že se na zadní postavil Netanjahu. Tady záleží na úhlu pohledu a způsobu interpretace.

Lieberman se místa v chystané vládě zřekl proto, že nechtěla – kvůli účasti náboženských stran – plně akceptovat již hotový zákon o branné povinnosti pro ultraortodoxní židy. Což tisk vykládá tak, že s tím, jak Liebermanovi ve straně slábne původně silný ruský vliv, chystá se ji přeorientovat spíše sekulárně, liberálně, občansky – prostě „proti tyranii náboženství“.

Jisté je, že Netanjahu a Lieberman se do sebe pustili, jak to zachytili Gil Hoff-

man či Tovah Lazaroffová v *The Jerusalem Post*. Bibi onálepkoval Liebermana jako levičáka a „sériového svrhávače pravicových vlád“. Ten zase Bibiho jako „lídra, který od zničení Druhého chrámu nejvíce ustupuje charedim“. „Pokud muž z Caesareje nazývá muže z Nokdim levičákem,“ řekl na adresu Netanjahua Lieberman, „chci připomenout, že právě on hlasoval pro stažení z Gazy, omluvil se diktátoru Erdoğanovi, blokoval trest smrti pro teroristy a na 700 raket odpálených z Gazy odpověděl přesunem třiceti milionů dolarů Hamásu.“ Pro informaci dodejme, že Caesarea je od Herodových časů sídlem bohatých vrstev, kdežto Nokdim je osada na Západním břehu, kde by levičák věru nebydlel.

CHCETE OBČANSKÉ SVOBODY?

Tovah Lazaroffová si ale všímá i důležitějších věcí za osobním špičkováním. Ne náhodou nazvala svůj text „Lieberman dělá nepřítele ne z levice, ale z náboženské tyranie“. Izraelská levice je v hlubokém úpadku a o volebních vítězstvích se rozho-

duje jen mezi širší pravici. Té pak stačí oslovovat voliče řečnickou otázkou: Chcete se snad vzdát Západního břehu a rozdělit Jeruzalém?

Lieberman do toho vnesl nový náboj. Respektive, jak naznačuje autorka, když se s ním Bibi rozhádal, uvolnil mu tím místo pro nové téma – už to není téma pravice versus levice, kde je výsledek předem očekávatelný, ale téma občanské svobody versus náboženská tyranie. A tady by mohl Lieberman sehrát novou roli. „Chceme národní vládu, ne ultraortodoxní vládu,“ řekl do mikrofonu už s ohledem na nadcházející volby.

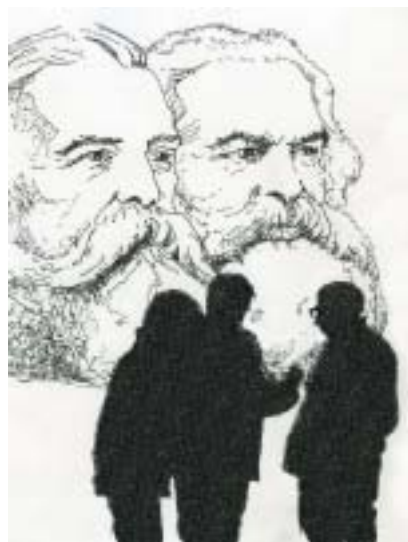
Na to mohou slyšet i voliči, kteří sice nemají rádi Netanjahua ani Liebermana, ale ještě více jim vadí výjimky charedim ve vojenské službě i jinde. Třeba i ti, kteří volí modrobílou Bennyho Gance. Jak naznačil ve svém analytickém přehledu server Debka, právě lídři Modré a bílé vidí v Liebermanovi více než v Netanjahuovi soupeře do zářijových voleb. Takže uvidíme. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

DĚJINY PŘES FOTBAL ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Na závěr měsíce května připravilo, v rámci Muzejní noci, Muzeum života židovské obce v Divišově bohatý a velmi zajímavý program. Ten byl zahájen přejezdem autobusem k nedalekému měchnovskému hřbitovu, kde se konala jeho komentovaná prohlídka a kde dále následovalo čtení hebrejských textů včetně krátké výuky čtení a psaní hebrejského písma. (Kutnohorský deník.cz, 1. 6.) ■ Sudetoněmecký sraz, který skončil v neděli v Řezně, tentokrát nenavštívil žádný český ministr ani špičkový politik, z jednání nevyšel žádný zásadní závěr. O čem to tedy bylo? Sudetoněmecký den byl tentokrát především o evropské myšlence a středoevropské spolupráci. Z Česka přijelo tolik hostů jako nikdy předtím. Byli tady zástupci KDU-ČSL, Zelených, TOP 09, Pirátů i ČSSD, český velvyslanec jménem českého státu pozdravil účastníky velmi pěkným uvítacím slovem. Laureátkou Ceny Karla Velikého v letošním roce je Charlotte Knoblochová, prezidentka židovské náboženské komunity v Mnichově a Horním Bavorsku, která byla dlouho předsedkyní Ústřední rady Židů v Německu. Na srazu promluvila jasně proti nacionalismu a každému extremismu, ať už ze strany levice či pravice. (Info.cz, 12. 6.) ■ Thomas Oellermann ve svém volném čase obnovuje tradici fotbalového klubu DFC Prag, klubu, který býval složen převážně z německy mluvících pražských Židů a patřival mezi vážné rivaly Sparty a Slavie. Pak ale byla jeho činnost na dlouhá desetiletí přerušena. Jak říká v Praze žijící historik původem z Německa, příběh DFC Prag dokazuje, že kulturní a politické dějiny českých zemí je možné číst i přes fotbal. (Respekt Speciál, 12. 6.) ■ Bývalý tajemník SPD Jaroslav Staník se odvolal proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1, který mu v dubnu udělil roční podmíněný trest za výroky pronesené na adresu homosexuálů, Romů a Židů ve sněmovní restauraci. Soudkyně Helena Králová již podle údajů justičního serveru spis odeslala Městskému soudu v Praze, který se bude odvoláním zabývat. Podle obžaloby Staník koncem října 2017 ve sněmovně například řekl, že „buzeranti a lesby jsou nemoc a měli by se střílet již po narození“ a že by se homosexuálové, Romové a Židé měli posílat do plynu. (Právo, 14. 6.) ■ V Lípě u Havlíč-

kova Brodu byl na počátku 2. světové války postaven takzvaný přeškolovací tábor. Byl prvním takovým v celé republice. Nacisté tam vozili mladé židovské muže. Název tábora však klamal. Místo výuky zemědělství se vězni učili, jak přežít v koncentračním táboře. Julius Kraus byl Žid, a tak byl jeho statek nacisty aričován – čili zkonfiskován. Až do konce

války se pak statek stal součástí nacistického vyhlazovacího systému. Za šest válečných let jím prošlo 1353 židovských mužů, kteří odtud byli následně transportováni do Terezína a dalších koncentračních či vyhlazovacích táborů. Holokaust z nich přežila pouhá stovka. (jihlava.iDNES.cz, 14. 6.) ■ V Božkově byla od paměti oblíbená ovocná pálenice, kam své výpětky sváželi lidé ze širokého okolí. Lionello Stock tu v roce 1920 postavil na nohy dříve vyhořelou malou výrobu ovocných destilátů. V Plzni-Božkově založil dceřinou společnost nazvanou Stock Cognac Medicinal. Vyráběl likér podle receptury, kterou měl uloženu v sejfě a sřežil ji jako oko v hlavě. Po nástupu nacistů k moci museli Stock Plzeň opustit všichni nearijská zaměstnanci. Vedoucím výroby ale paradoxně zůstal Žid Arnošt Müller, mistr destilátér. A proč? Němci sami nebyli schopni fernet vyrábět a pan Müller jako jediný tehdy znal recepturu. (ČRo-dvojka.cz, 18. 6.) ■ *Komunistický manifest*: historie, dědictví, kritika. SOK – Sdružení pro levicovou teorii připravilo s finanční podporou Nadace Rosy Luxemburgové jednodenní praž-

skou konferenci tohoto názvu, na níž se filozofové, historici a další odborníci věnovali aktualizaci jednoho z nejdůležitějších textů moderních dějin od Karla Marxe a Friedricha Engelse. V první panelové diskusi hovořili filozof Akademie věd ČR docent Michael Hauser, německý filozof z tzv. skupiny Krisis-Group Norbert Trenkle a filozofka z Univerzity Karlovy Lubica Kobová. Obsahy jejich přednášek jsou těžko přenositelné našim čtenářům a čtenářkám, protože vynikaly velkou odborností, kterou mohli ocenit opět jen filozofové. Hauser se zabýval „znovuzrozením strašidla komunismu“, Trenkle je přesvědčen, že „*Komunistický manifest* je zastaralý“ a Kobová se soustředila i na další socialisticko-feministické manifesty. Konference se konala v prostorách Českého svazu vědeckotechnických společností na Novotného lávce. (Haló noviny, 19. 6.) ■ Najít v Praze žižkovský židovský hřbitov není nic složitého. Hned v jeho blízkosti totiž stojí jeden nepřehlédnutelný ukazatel. Žižkovský vysílač zároveň zásadně změnil jeho podobu, ale dodnes je staré pohřebiště unikátním místem hlavního města Prahy. Od roku 1958 je židovský hřbitov v Mahlerových sadech kulturní památkou České republiky. Paradoxně o dva roky později se však jeho podoba zásadně proměnila. Velká část obvodové zdi byla zbořena, náhrobky byly povaleny a zavaleny zeminou a tři čtvrtiny původního pohřebiště se změnilo na park pro veřejnost. Hlavní devastací však místo s hlubokou historií prošlo v letech 1985–1992, kdy byl postaven Žižkovský vysílač. Rekonstrukce o několik let později sice učesala kousek tohoto historického místa do přijatelné podoby, jeho velká část však byla nenávratně zničena. (Čti doma.cz, 19. 6.) ■ Armádní generál Heliodor Píka zachránil za druhé světové války životy mnoha českých uprchlíků, internovaných zajatců a československých Židů. Legionáře a respektovaného diplomata nezlomila ani válka, ani komunistický režim. Musel za to však zaplatit daň nejvyšší. Několik týdnů poté, co se komunisté chopili moci, byl ve vykonstruovaném procesu uznán vinným ze špionáže a vlastizrady a před 70 lety, 21. června 1949, v Plzni popraven. „Není ve mně zloby, nenávisti ani pomstychtivosti... studí mne však hořká lítost nad tím, že zmizela spravedlnost,“ napsal Píka noc před smrtí v plzeňské věznici na Borech.

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před více než **40 lety, 29. června 1979**, zemřel v Praze právník, muzejní pracovník, spisovatel a publicista **KAREL LAGUS**. Narodil se 12. června 1903 v Praze, až do okupace roku 1939 působil jako advokát, poté byl vězněn v Terezíně, následně v Osvětimi a v koncentračním táboře Gross-Rosen. Po osvobození pracoval jako právník na ministerstvu průmyslu.

Následně se vrátil k advokátské praxi, ale souběžně začal zpracovávat osobní zážitky z okupace a studoval historické dokumenty, aby tak jako mnozí další přeživší mohl podat svědectví. S využitím obsáhlého dokumentárního materiálu (dobové fotografie, reprodukce kreseb, dopisy a dokumenty) pak v letech 1960–

1962 napsal spolu s dalším bývalým terezínským vězněm Josefem Polákem knihu *Město za mřížemi*. Toto dílo, přestože ho autoři psali v době přežívajících komunistických iluzí a mýtů, což se na několika místech v textu projevuje (např. citáty z děl klasiků marxismu-leninismu), zůstává dodnes nejuplněnější studií o terezínském ghettu. Vyšlo roku 1966, podruhé roku 2006. Karel Lagus s Josefem Polákem poté roku 1967 publikovali spolu s Táňou Krulišovou knihu *Terezín* doplněnou kresbami dětí z ghetta.

Jako pracovník tehdejšího Státního židovského muzea měl hlavní podíl na tom, že se podařilo zachovat téměř neporušenou kartotéku vězňů terezínského ghetta. V židovském muzeu též podstatně přispěl k vytvoření stálých expozic *Terezín varuje* a *Nepromlčené zločiny*.

Ovlivnil také koncepci výstav s terezínskou tematikou přímo v Terezíně. Nejúspěšnější byla výstava kreseb terezínských dětí *Motýli tady nežijí*. Kniha s tímto názvem – výbor z poezie terezínských dětí doplněný řadou jejich kreseb – vyšla v řadě jazyků.

Před **65 lety, 1. července 1954**, zemřel při autonehodě v kalifornské Santa Barbaře dirigent **ADOLF HELLER**. Je pohřben v hollywoodském Memorial Parku. Narodil se 6. prosince roku 1901 v Praze na Královských Vinohradech.

Studoval na reálném gymnáziu a poté na konzervatoři (skladbu, dirigování). Již jako čerstvý absolvent získal dirigentské angažmá v tehdejší Novém německém divadle v Praze (působil jako asistent A. Zemlinského). Poté byl kapelníkem v pruském Královci a v Jablonci nad Nisou; na počátku třicátých let byl sbormistrem pražského mužského sboru a pak kapelníkem opery v Teplících. A. Heller se snažil o česko-německou kulturní spolupráci, v Jablonci například provedl ve vlastních překladech Dvořákovy opery. Vrcholem jeho kariéry v českých zemích byla práce v Olomouci, kde v letech 1932–1939 působil jako šéf opery. I zde uváděl české opery (Janáčkovu *Lišku Bystroušku* či Dvořákovu prvotinu operu *Alfred*). Spolupracoval rovněž jako stálý host s Českou filharmonií, Roku 1939 uprchl se svou man-

Eva Herrmannová. Foto archiv.

želkou, pěvkyní Mildred Greyerovou, před nacisty do Palestiny a posléze do USA. Působil jako člen fakulty Chicago Conservatory of Music a poté se stal v Los Angeles hudebním ředitelem Hollywood Opera Reading Clubu; souběžně byl až do své smrti členem fakulty Los Angeles City College.

Dne **21. července** by oslavila **90. narozeniny** teatroložka a bývalá šéfka opery ND **EVA HERRMANNOVÁ**. Narodila se ve Vídni, vyrostla ve slezské Opavě v rodině židovského velkoobchodníka s textilem a rakouské zpěvačky Kataríny Junkerové. Po záboru Sudet odjela rodina do Prostějova. Jako židovská míšenka byla deportována do Terezína. Setkala se tu s řadou umělců a zpívala ve sboru při provedení opery Hanse Krásky *Brundibár* – terezínské skladatele posléze propagovala celý život. Po válce vystudovala hudební teorii a operní režii, od roku 1957 až do penze pracovala v Divadelním ústavu v Praze, v letech 1990–1995 vedla operu ND, kterou nasměrovala ke sblížení s evropským operním děním a přizvala ke spolupráci řadu významných osobností: české emigranty, české umělce pracující v zahraničí a také režiséry především z německé oblasti. Podílela se též na činnosti Terezínské iniciativy a Institutu TI. Zemřela 13. února 2017 v Praze.

(am)

PAVEL FRIED

(13. 6. 1930–2. 6. 2019)

Třebíčský rodák a čestný občan tohoto města, vězeň terezínského ghetta, voják u PTP, inženýr, konstruktér, ekonom a v letech 2004–2008 předseda Židovské obce v Brně, především ale milý a laskavý člověk Pavel Fried zemřel 2. června letošního roku. Na třebíčském židovském hřbitově se s ním rozloučila početně zastoupená obec brněnská i zástupci dalších židovských obcí, rabíni, působící v České republice, představitelé města Třebíče a mnoho dalších smutečních hostů, těch, kteří ho znali, vážili si ho a měli ho rádi.

Židovská pospolitost v něm ztrácí člověka, který jako jeden z posledních ztělesňoval tu podobu židovství, která byla v Čechách a na Moravě běžná v první polovině 20. století a které zasadilo smrtelnou ránu období šoa. Židovství v opravdovém slova smyslu tradiční, okořeněné tolerancí a vtípem a vždy doprovázené píli, pracovitostí a slušností.

To všechno nedokázalo panu Friedovi vzít ani dětství, strávené v Terezíně v chlapeckém domově v bývalé škole. Dokonce ani ten humor. Na práci, kterou tam vykonával jako obsluha kárky, se kterou se po Terezíně rozvázelo nejrůznější zboží, vzpomíná následovně: „To bylo dobré zaměstnání, s kamarádem jsme vozili takovou jednokolovou kárku, protože už tam nebyli lidé, kteří ji obsluhovali. A na ní jsme po Terezíně rozvázeli, co bylo zrovna zapotřebí.“ Tak dostal příležitost přilepšit sobě a své rodině. „Třeba když jsme do různých kuchyní vezli chleba, tak jsme si něco nakradli. Moje matka mi později říkala: „Já jsem měla vždycky strach, že už se neodnaučíš krást.“ Ale odnaučil jsem se...“

Foto archiv.

Ti, kdo ho znali, se od něho naopak mohli mnohé naučit. O životě, o židovství, o tom, jak vycházet s lidmi i s pánebohem.

Tihje nišmato crura bicror hachajim.

jd

Joseph Roth

POCHOD RADECKÉHO

■ „Nedokážu zapomenout na válku a na zánik jediné vlasti, kterou jsem kdy měl, rakousko-uherské monarchie,“ napsal

Joseph Roth. „Svoji vlast jsem miloval. Umožňovala mi, abych byl současně vlastencem i světobčanem. (...) Měl jsem rád ctivosti a přednosti své otčiny a dnes, kdy je

mrtvá a pryč, mám rád dokonce i její chyby a nedostatky.“ *Pochod Radeckého* – nejzralejší a vrcholný Rothův román, jedna z nejvýznamnějších knih světové literatury 20. století – je hluboce prožitou elegickou básní, kterou na habsburské Rakousko složil poddaný z územního a národnostního okraje císařství. Stesk po ztracené minulosti a bolest ze ztráty domova se zde v jedinečné souhře mísí s humorem, ironií a sarkasmem.

Vydalo nakl. Leda v Praze roku 2019. Z němčiny přeložila Jitka Fučíková. 384 stran, 1. brožované vydání; dop. cena 158 Kč.

Norbert Gstrein

ANGLICKÉ ROKY

■ Rakouský prozaik Norbert Gstrein studoval matematiku v Innsbrucku a později v USA na Stanfordu. V literatuře debutoval už v roce 1988 povídkou *Einer (Jeden)*. Svůj nejslavnější román *Anglické roky* vydal v roce 1999 a o rok později také jeho pokračování *Selbstportrait mit einer Toten (Autoportrét s mrtvou)*. Ve svých dílech často experimentuje s pozicí vypravěče a s jeho perspektivou.

V románu *Anglické roky* Norbert Gstrein vypráví zpola detektivní příběh odehrávající se dílem během druhé světové války ve Velké Británii, která držela v internačních táborech muže, o nichž se domnívala, že představují nebezpečí, a do jednoho „pytle“ sesypala jak nacisty, tak třeba i židovské uprchlíky, a dílem několik desetiletí po jejím konci, kdy se teprve rozvíjí pátrání po hypotetické vraždě, jež se měla odehrát právě v čase války. Pátrání po tom, co se stalo, provází ale také otázky po možnosti pravdu zjít. S nimi

**KNIHY VÝSTAVY
UDÁLOSTI**

se pojí i další: co vytváří lidskou identitu, co znamená identita židovská, jaká je povaha našich lidských příběhů, vznikajících právě vyprávěním?

Vydalo nakl. Prostor v Praze roku 2019. Z němčiny přeložil Radovan Charvát, 312 stran, 297 Kč.

Anne Franková

ZADNÍ DŮM**Deník v dopisech 12. červen 1942****–1. srpen 1944**

■ Po dvaceti pěti letech vychází zcela nový překlad deníku Anne Frankové. Poprvé v češtině s názvem, který svému dílu zamýšlela dát sama jeho autorka. Celkem už třetí překlad deníku do češtiny

pořídila Magda de Bruin Hübllová. Vrací se k názvu, jež si Anne pro svoji zamýšlenou knihu přála a s nímž vychází deník v nizozemštině. Ke svému pojetí překladu napsala Magda de Bruin Hübllová: „K deníku Anne Frankové lze při překládání přistupovat dvěma způsoby: jako k dokumentu, což vyžaduje co nejpřesnější překlad, nebo jako k literárnímu dílu, což umožňuje jisté uhlazení textu s ohledem na mladé čtenáře. Protože se nový překlad má stát součástí souborného vydání díla Anne Frankové, v němž poprvé v češtině vyjdou i autentické, ‚neučesané‘ verze deníku (které se liší od verze, již připravil Annin otec, Otto H. Frank), přiklonila jsem se k první možnosti. Můj překlad tak zachovává víc než předchozí české překlady zvláštnosti předlohy.“

pořídila Magda de Bruin Hübllová: „K deníku Anne Frankové lze při překládání přistupovat dvěma způsoby: jako k dokumentu, což vyžaduje co nejpřesnější překlad, nebo jako k literárnímu dílu, což umožňuje jisté uhlazení textu s ohledem na mladé čtenáře. Protože se nový překlad má stát součástí souborného vydání díla Anne Frankové, v němž poprvé v češtině vyjdou i autentické, ‚neučesané‘ verze deníku (které se liší od verze, již připravil Annin otec, Otto H. Frank), přiklonila jsem se k první možnosti. Můj překlad tak zachovává víc než předchozí české překlady zvláštnosti předlohy.“

Vydalo nakl. Triáda v Praze roku 2019. Z nizozemského originálu přeložila Magda de Bruin Hübllová. 304 stran, brožované vydání. Dop. cena 349 Kč.

George Steiner

SKUTEČNÉ PŘÍTOMNOSTI:**JE NĚCO V TOM, CO ŘÍKÁME?****Eseje o Bohu, estetice, jazyku a myšlení**

■ Americký polyhistor, filosof, literární a kulturní kritik, lingvista, komparatista,

esejista a spisovatel, jeden z nejvýznamnějších a nevlivnějších intelektuálů druhé poloviny 20. století oslavil v dubnu již 90. narozeniny. Jeho celoživotním zájmem je vzájemný vztah jazyka, literatury, umění a společnosti v době po holokaustu. Za svou více než padesátiletou publikační kariéru vydal celou řadu knih, z nichž nejvýznamnější jsou např. *After Babel* (1975, česky jako *Po Babelu*, 2010), soubor esejů *No Passion Spent* (1996) či intelektuální autobiografie *Errata* (1997, česky 2011).

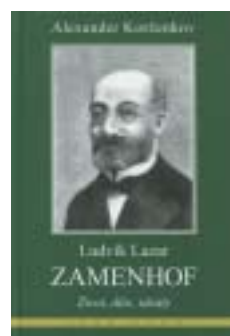
V knize *Skutečné přítomnosti* z roku 1989 se setkávají estetika, teologie, lingvistika, literární teorie a filosofie, ale přitom (jako u Steinera vždy) nejde o suchopárnu teoretizaci předem vyčteného problému, nýbrž o vášnivou, dobrodružnou intelektuální cestu ličenou téměř básnickým jazykem.

Vydalo nakl. Dauphin ve Slavonicích roku 2018. Přeložil Ondřej Hanus. 268 stran, dop. cena 348 Kč.

Alexander Korženkov

LUDVÍK LAZAR ZAMENHOF**Život, dílo, ideály**

■ Letošní rok si připomínáme 160. výročí narození autora umělého jazyka – esperanta – L. L. Zamenhova (pocházel z židovské rodiny v Białystoku). Při této příležitosti vychází jeho monografie, kterou v esperantu napsal významný současný znalec dějin esperantského hnutí Alexander Korženkov (jedná se o zkrácenou verzi životopisu od téhož autora). Kniha seznamuje čtenáře se Zamenhofovým životem, vysvětluje důvody, proč esperanto vytvořil, zkoumá vlivy, z nichž jeho myšlenka vznikla i to, jak byla přijímána a jakými změnami prošla. Autor píše i o šíření esperanta a snahách o jeho reformování. Na konci knihy je připojeno několik Zamenhofových textů, přibližujících dobový kontext. Kniha je určena všem zájemcům o historii, filozofii a duchovní dějiny lidstva.

Vydalo nakl. KAVA-PECH v Dobřichovicích roku 2019. Z esperantského originálu přeložil Jindřich Košťálek. 121 stran, fotografie, poznámky. Dop. cena 187 Kč.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

(Jeruzalémská 7, Praha 1)

■ V červenci lze v synagoze zhlédnout výstavu fotografií Hassana Sarbakhshiana *Židé v Íránu*. Hasan Sarbakhshian je významný fotograf, dokumentarista, producent a editor. Narodil se a vyrůstal v Íránu, žil v Ázerbájdžánu, pracoval v USA. V současnosti žije v Praze. Jeho dílo pokrývá různorodá témata a objevuje se ve světových médiích (včetně *The New York Times*). Více než 10 let byl fotografem Associated Press a za svou práci získal řadu ocenění. Kromě toho působil jako kurátor a porotce mnoha mezinárodních soutěží a festivalů. V současné době je producentem televizních dokumentárních seriálů a šéfredaktorem časopisu *Tableau*.

V letech 2006–2009 pracoval na projektu dokumentujícím život Židů v Íránu. V roce 2019 se mu podařilo dokončit druhou část projektu íránských židovských příběhů a zmapovat osudy některých Íránců, kteří emigrovali do Izraele. Výstava potrvá do **15. září** a je přístupna denně od 10 do 17 hodin kromě sobot a židovských svátků.

■ Dne **10. července** od 18 hodin pokračuje cyklus varhanních koncertů. Hrají Jitka Chaloupková, Václav Peter. Program: J. S. Bach: *Preludium a fuga C dur BWV 54*; G. B. Lucchinetti: *Sonáta D dur pro dvoje varhany*; J. S. Bach: *Chorální fantasie „Wo Gott der Herr nicht bei uns hält“ BWV 1128* (Žalm 124) atd.

■ Dne **25. července** od 19 hodin se koná večerní komentovaná prohlídka, na její úvod se rozezná unikátní varhany pod rukama varhaníka Václava Petra. Vstupné: dospělí 100 Kč, děti do 6 let zdarma, děti 6–15 let a studenti 60 Kč.

TURGEMAN QUARTET

■ Do Prahy přijíždí jeden z nejlepších izraelských kytaristů **Elon Turgeman**. Bude koncertovat v doprovodu izraelských hudebníků Omriho Abramova (saxofon) a Utsiho Zimringa (bicí), čtveřici pak doplní český klavírista Daniel Bulatkin. Koncerty se konají **2. července** od 21.30 v jazzovém klubu Reduta (www.redutajazzclub.cz) a **3. července** od 21 hodin v jazzovém klubu Ungelt (www.jazzungelt.cz).

FOK S RENÉE FLEMINGOVOU A ELLIM JAFFEM

■ Dne **9. července** od 19.30 se v Obecním domě koná koncert Symfonického orchestru hlavního města Prahy FOK a americké sopranistky **Renée Flemingové** (jejíž prarodiče pocházeli z Prahy). Renée Flemingová se vrací k FOK, aby zavzpomínala na Václava Havla a na 30. výročí

KULTURNÍ POŘADY

Synagoga v Boskovicích. Foto Libor Teplý.

sametové revoluce. Na koncertě zazní nejen árie z operet a oper, včetně árie z *Rusalky*, ale i muzikálové písně. Dirigovat bude žák Leonarda Bernsteina a stálý spolupracovník Pražských symfoniků – izraelský dirigent **Elli Jaffe**. Více na www.fok.cz.

BOSKOVICE: FESTIVAL PRO ŽIDOVSKOU ČTVRTĚ

■ Festival pro židovskou čtvrť v Boskovicích se koná již posedmadvacáté, a to ve dnech **4.–7. července**. Návštěvníky tradičně čeká pestrý program, zahrnující koncerty, výstavy, přednášky, filmové projekce, autorská čtení i cestovatelský stand-up, akce pro děti i prohlídky židovské čtvrti. Zvláštní sekci tvoří vybrané vzpomínky pamětníků z cyklu *Příběhy 20. století*, které vysílá Český rozhlas. Divadelní soubor boskovického gymnázia představí inscenaci *Sám proti tmám*, sestavenou z básní a deníkových záznamů básníka, překladatele, prozaika a editora Jana Zábrany, anglista a amerikanista Josef Jařab pronese přednášku *Jazz v podmínkách nesvobody* a historik Igor Lukeš bude mluvit o Sovětském svazu a československé krizi v roce 1938. Celý program naleznete na adrese www.boskovice-festival.cz.

FESTIVAL ŠAMAJIM V TŘEBÍČI

■ 16. ročník festivalu židovské kultury Šamajim v Třebíči proběhne **29. 7.–3. 8.** Program zahrnuje koncerty, besedy, prohlídky trebičské židovské čtvrti, projekci filmového dokumentu o Antonínu Kalinovi, zachránci židovských dětí v Buchenwaldu, ale také pekařskou dílnu či degustaci košer whisky. Program naleznete na www.samajim.cz.

HA-MAKOM V HOLEŠOVĚ

■ Další tradiční festival židovské kultury se koná ve dnech **23.–28. července** v Holešově. Kromě bohatého programu nabízí festival Ha-makom doprovodné akce (včetně gastronomie). Program lze nalézt na stránkách www.zidovskyfestival.cz.

SYNAGOGA TURNOV

■ Do **5. srpna** lze v synagoze zhlédnout výstavu *Charedim* – snímky ultraortodoxních Židů, jak je po osm let v jeruzalémské čtvrti Mea šearim fotografovala Eliška Blažková, která z nich vytvořila také rozsáhlou obrazovou publikaci.

■ Dne **16. července** od 18 hodin se koná koncert izraelské zpěvačky, která zpívá biblické i kabalistické texty moderním způsobem, **Victorie Hanny** (rezervace vstupenek na terezie.dubinova@oheladom.cz).

PAMÁTKY PARDUBICKÉHO KRAJE

■ V židovském dvojdomku v Heřmanově Městci se **do 7. července** koná výstava fotografií **Štěpána Bartoše**, které zachycují židovské památky Pardubického kraje. Kromě samotného města Heřmanův Městec, kde dříve sídlil rabinát, zachytil na snímcích také památky Dřevíkova, Hlinska, Hoješína, Hroubovic, Luže, Přelouče, Přestavlk a Zajezdce. Výstava je přístupna ve středu odpoledne a o víkendu 10–12 a 14–17 hodin.

ARIK BRAUER: VŠECHNA MÁ UMĚNÍ

■ Židovské muzeum ve Vídni připravilo v budově na Dorotheergasse výstavu k oslavě 90. narozenin malíře, hudebníka, sochaře, básníka, scénografa a architekta, spoluzakladatele vídeňské školy fantastického realismu **Arika Brauera**. Vídeňský rodák, jehož rodinu zasáhl holokaust, vystudoval po roce 1945 akademii výtvarných umění. Poté cestoval, věnoval se malířství, tanci a hudbě, žil v Paříži a nakonec se vrátil do rodného města. Patřil k průkopníkům austropopu, jeho díla ovlivňují judaismus i židovská historie. Výstava představující „všechna jeho umění“ potrvá do 20. října.

JANKEL ADLER V LONDÝNĚ

■ Londýnská galerie Ben Uri (viz *Rch* 8/2018) představuje osobnost malíře **Janke-la Adlera**. Tento rodák z polského města Tuszyn (1895–1949), jehož avantgardní obrazy jsou ovlivněny expresionismem, kubismem i magickým realismem, žil od roku 1941 ve Skotsku a poté v Londýně. Výstava se zaměřuje na dílo vytvořené během devíti let strávených v Británii a navazuje na umělcovu soubornou přehlídku v německém Wuppertalu (viz *Rch* 7/2018).

IZRAELSKÉ TANCE

■ Zveme vás na veřejnou ukázkou izraelských lidových tanců. Přijďte se podívat a třeba se k nám i přidat v pátek **26. července** od 16 hodin na Palackého náměstí v Kralupech nad Vltavou. Ukázka se uskuteční v rámci mezinárodního semináře MACHOL Čechia, který pořádá skupina Besamim. Více informací na www.besamim.cz.

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

- 3. července od 14.30: Hudební odpoledne – účinkuje Smetanovo Trio.
- 6. srpna od 10.30: Klezmer Mazltov – účinkují Elsa Dunajová, Michal Kostiuik a Pavla Přerovská
- 30. srpna od 10.30: Klavírní matiné – účinkuje Aneta Majerová Dorůžková.
- Výstavy: *Co se do Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky, *Myšlenky světla* – obrazy z výtvarné dílny Denního centra Hagibor, *Kouzlo tvorby* – obrazy Jany Dubové; *Kůň přináší naději* – obrazy Lucie Lienerové

KAMENY ZMIZELÝCH V ŠUMPERKU

■ V pondělí 27. května se uskutečnilo položení prvních čtyř kamenů zmizelých v Šumperku. Příprava projektu začala již v prosinci roku 2018, kdy se členové pěveckého sboru Avonotaj rozhodli pro tento účel věnovat dobrovolné vstupné ze svého adventního koncertu. Kameny byly položeny do chodníku na Hlavní třídě u domu, ve kterých před válkou bydleli členové rodiny Bandlerovy a Bodanských. Přípomínku násilné smrti čtyř šumperských občanů přímo před těmito domy umocnila četba jejich životních příběhů a zpěv.

Na závěr se konal koncert sboru Avonotaj v prostorách Informačního centra na Hlavní třídě, kde byla také k vidění putovní výstava *Obyčejní lidé v neobyčejných časech*.

Tento akt byl umožněn díky dokumentaci židovské historie v Šumperku, kterou před lety zahájil pan Gerhard Wanitschek z Německa, rodák z nedalekých Víkřovic. Pan Wanitschek se věnoval svému úkolu více než dvacet let a nasbíral úctyhodné množství archivních materiálů, vzpomínek a fotografií. Výběr těchto informací byl v roce 2012 zpracován spolkem Respekt a tolerance a zveřejněn v publikaci *Ti, kterým bylo vráceno jméno, nebudou zapomenuti* a prezentován ve výše zmiňované putovní výstavě *Obyčejní lidé*.

Pietního setkání se zúčastnili četní občané Šumperku a také starosta města Mgr. Tomáš Spurný.

Luděk Štípl

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

SEMINÁŘ V LOŠTICÍCH

■ Od 31. května do 2. června se v loštické synagoze uskutečnil seminář věnovaný 200. výročí narození spisovatelky Fanny Neuda, která v Lošticích v roce 1854 napsala v němčině mimořádnou knihu modliteb pro ženy *Hodiny zbožnosti* (český překlad vyšel roku 2008 péčí spolku Respekt a tolerance).

V rámci programu se hovořilo o jejím životě a díle, sérii přednášek uvedla paní Aliza Lavie z Izraele. Osobními prožitky ji doplnila a přebásněnou knihu představila americká editorka Dinah Berland (která ve svých výzkumech o FN stále pokračuje). Trojici uzavřela paní Agata Rybínská z Lublinské univerzity. Program doplnily přednášky Evy Kosákové, která představila práci žen WIZO, či Vlasty Ruth Sidonové, která promluvila na téma *Posttrauma jako následek šoa a péče o přeživší*. Helena Bratfeldová představila svou knihu fotografií ze židovských hřbitovů *Zahrady života* a Eliška Blažková knihu fotografií *Charedim*. *ls*

O ZAHRADNÍ MODLITEBNĚ V PROSTĚJOVĚ

Z dopisů čtenářů

Nejsem odborníkem na náboženské předpisy našich zmizelých sousedů, ale dozvěděl jsem se o svátku Sukot, během kterého věřící Židé po sedm dní jedí a modlí se v provizorní stavbě podobné stanu či přístěnku. Nesmí mít pevně krytou střechu a u nás se zdobil nejčastěji březovými větvíčkami. Takový stánek býval postaven tam, kde bydlelo více židovských nájemníků pohromadě, což v Prostějově naplňoval nadační dům Dr. Brechera, v němž sídlil starobinec a chudobinec. Jeho adresa byla Sádky 2 a podle vzpomínek pamětníků byla na dvoře tato dřevěná stavba umístěna trvale.

Mně se však podařilo vypátrat takovouto letní modlitebnu v jiné části Prostějova a nakonec jsem získal i její fotografie. Na

konci 19. století padly městské hradby a začaly se stavět nové ulice, v devadesátých letech to byla Rejskova a o desítku let později ulice Havlíčkova i s velkou budovou c. k. okresního soudu. Právě tam si v roce 1910 od stavitelů Konečného a Nedělníka nechali postavit krásný dům manželé Grünwaldovi. Dům secesní a vzorný, který je i po více než stu letech ozdobou této ulice. Zdá se, že tou dobou už věděli, že se jejich nájemníkem stane starý rabin dr. Leopold Goldschmied. Aby se u nich rabin cítil spokojen, a zřejmě i po dohodě s ním, postavili na zahradě dřevěný altán uzpůsobený právě pro oslavu Sukot. Měl na sobě kladky, díky kterým bylo možné o tomto svátku střechu rozevřít.

Minimálně do roku 1935 sloužila modlitebna svému účelu, a jak je dodnes možno pozorovat, do zahrady vedla minimálně jedna další branka ze sousedních zahrad, které patřily souvěrcům, a ti tak mohli přicházet na modlitby s rabinem. Vše skončilo, zdá se, jeho smrtí v onom roce 1935, kdy jeho potomci již žili v Budapešti. Pan rabin byl pochován pod prostý náhrobek na zdejším hřbitově a dům už patřil jiným majitelům, manželům Sternovým (Anna byla árijska a tím uchránila svého muže Alfreda před deportací), kteří po celou válku podporovali mnohé známé balíčky do Terezína. Bohužel, jak původní majitele, tak i mnohé nájemníky a obyvatele domu smetly válečné události, ale někteří přežili, aby vydali zajímavá svědectví.

Patří k nim svědectví malého Petra, který se jako 11letý sirotek v prosincových dnech roku 1942 sám vypravil z domu. Měl štěstí, neboť ho nějakou velkou mocí na poslední chvíli vyreklamovala z pekla jeho vzdálená teta MUDr. Elsa Sternová, která byla tou

Rabin Dr. L. Goldschmied, 1935.

dobou lékařkou na lodi britského vojenského námořnictva. Sama skončila studia medicíny v roce 1909 ve Vídni a jako řádová sestra pracovala za první republiky v misijních nemocnicích v Asii. Petr odjel za ní a v domovní kartě je úřednický skromný zápis: odstěhován 22. 12. 1942 do Šanghaje. Jeho další osudy by byly námětem na jiný článek stejně jako to, že v domě pobýval jeden známý český spisovatel. Po válce se modlitebna nejprve se proměnila v běžný zahradní domek, zvláštní jen oněmi kladkami na střese, a když domek dožil, byl na jeho základech postaven jiný altán. Ten už ale žádnému vznešenějšímu účelu neslouží. *Ivan Čech, Prostějov*

ŽNO BRATISLAVA

V **júli** oslávia narodeniny: pán Juraj Alner – 82 rokov; pán Alexander Bachnár – 100 rokov; pani Erika Brániková – 88 rokov; pani Eva Dugová – 75 rokov; pani Eva Engelová – 70 rokov; pani Ing. Agnesa Grossová – 73 rokov; pán Ondrej Herec – 75 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 81 rokov; pani Zita Kurzová – 75 rokov; pani Renáta Mencerová – 50 rokov; pani PhDr. Emma Panovová-Weiser – 94 rokov; pán PaDr. Ivan Pasternak – 75 rokov; pani PhDr. Anita Podhorná – 83 rokov; pani Mariana Rybecká – 84 rokov; pán Ing. Tomáš Salamon – 65 rokov; pán Steiner Juraj – 73 rokov; pani Prof. Ing. Zuzana Sternová – 72 rokov; pán František Tepper – 72 rokov; pani Ing. Katarína Traubnerová – 73 rokov; pán RNDr. Eduard Ujházy – 73 rokov; pani Agneša Urbanová – 84 rokov, a pán Ing. Ján Wister – 72 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

V máji zomreli vo veku 67 rokov pán Pavol Chorvát a vo veku 94 rokov pán PhDr. Pavol Polák. *Zichronam livracha.*

ŽO BRNO

V **červenci** oslaví narodeniny: Lea Burešová, nar. 14. 7. – 10 let; pani Nicole Engelmánová, nar. 31. 7. – 48 let; pani Lýdia Feřová, nar. 8. 7. – 81 let; pan David Fiša, nar. 7. 7. – 31 let; pani Dita Hanáková, nar. 3. 7. – 47 let; pan Leo Horáček, nar. 23. 7. – 70 let; pan Petr Kavan, nar. 15. 7. – 69 let; pan Yotam Kreiman, nar. 24. 7. – 33 let; pani Renata Laxová, nar. 15. 7. – 88 let; pani Gusti Veselá, nar. 27. 7. – 90 let, a pani Věra Vozáková, nar. 30. 7. – 75 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S hlbokým zármutkom sdělujeme, že dne 2. června zemřel ve věku 89 let pan Ing. Pavel Fried, bývalý předseda ŽO Brno. Rozloučení s ním proběhlo 4. 6. na židovském hřbitově v Třebíči.

Zichrono livracha.

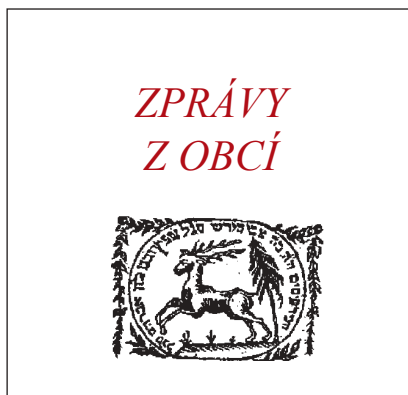
ŽO KARLOVY VARY

V **červenci** oslaví narodeniny: pan Valerij Ukhov, nar. 7.7. – 50 let, a pan Tomáš Sommer, nar. 23.7. – 73 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **júli** slávia sviatok narodenín: pán Ing. Ernest Ackermann – 64 rokov; pani Agnesa Friedová – 67 rokov; pani Ilona Gregorová – 90 rokov; pán Peter Haber – 71 rokov; pani Katarina Hirschová – 88 rokov; pani PhDr. Nadežda Lambertová – 75 rokov; pán Dagobert Le-

wandowsky – 82 rokov; pani Mgr. Eva Novotná – 71 rokov; pani Zora Ondrušková – 62 rokov; pán MUDr. Pavol Rodan – 68 rokov; pán Igor Rolny – 79 rokov; pani MUDr. Marta Rubovičová – 68 rokov, a pán PhDr. Pavol Šalamon – 68 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **červenci** oslaví životní jubileum: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 69 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 69 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 96 let; pani Helena Mejstříková a pani Marie Deličová, nar. 30.8. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **červenci** oslaví životní jubileum: pan MgA., Ph.D. Daniel Hrbek, nar. 29.7. – 48 let; slečna Andrea Dorazilová, nar. 26.7. – 26 let; slečna Barbora Dorazilová, nar. 21.7. – 22 let, a slečna Linda Dorazilová, nar. 27.7. – 17 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V měsíci **červenci** oslaví narodeniny: pani PhDr. Zuzana Čaplová, nar. 5.7. – 70 let; pani Jindřiška Danelová, nar. 6.7. – 87 let; pani Zuzana Lyčková, nar. 20.7. – 71 let; pani Evženie Madlová, nar. 28.7. – 70 let; pan Miroslav Revenda, nar. 27. 7. – 48 let, a pan Petr Suchý, nar. 21.7. – 47 let. Přejeme jim vše nejlepší. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **červenci** oslaví narodeniny: pan Libor Běleš – 46 let; pan Karel Steiner – 66 let; pan Ladislav Václavík – 66 let, a pani Mgr. Klára Tydlitátová – 34 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **červenci** oslavují narodeniny tito naši členové: pani Rela Balejová, nar. 15.7. – 90 let; pani Niněl Bouřová, nar. 28.7. – 80 let; pan Mikuláš Bröder, nar. 26.7. – 91 let; pani Lid-

mila Bublová, nar. 23.7. – 92 let; pani Jana Fikart, nar. 28.7. – 92 let; pani Zdenka Freundová, nar. 23.7. – 88 let; pani Ilona Holmolková, nar. 23.7. – 85 let; pani Edith Krausová, nar. 12.7. – 90 let; pani Zdena Langerová, nar. 14.7. – 90 let; pani Hana Nermutová, nar. 12.7. – 94 let; pani Marta Neužilová, nar. 29.7. – 87 let; pani Hedvika Palečková, nar. 29.7. – 80 let; pani Annel Pavlásková, nar. 27.7. – 85 let; pan Zdeněk Pošusta, nar. 24.7. – 80 let; pani Zuzana Preissová-Fried, nar. 11.7. – 75 let; pani Irena Racková, nar. 23.7. – 94 let; pani Kamila Siegllová, nar. 22.7. – 94 let; pani Valerie Slezáková, nar. 1.7. – 96 let; pani Gusta Šnáblová, nar. 3.7. – 100 let; pani Věra Tomanová, nar. 5.7. – 88 let; pani Hana Tomková, nar. 28.7. – 87 let, a pani Janina Vrbová, nar. 20.7. – 94 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PŘEŠOV

V **júli** oslávia narodeniny: pán Peter Greguš – 68 rokov; pani MUDr. Soňa Bázlerová – 74 rokov; pani Fani Izraelová – 73 rokov; pán Mgr. Miloš Křišťák – 41 rokov; pani Mgr. Petra Oláhová – 43 rokov; pani Júlia Pešatová – 72 rokov; pani Magdaléna Rochlitzová – 82 rokov, a pani Etela Štekauerová – 95 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví své narodeniny: pani Lotte Kozová, nar. 19.7. – 94 let; pani Hana Kredlová, nar. 15.7. – 62 let; pani Sylvia Lebovičová, nar. 26.7. – 73 let; pani Eva Skočdoplová, nar. 29.7. – 87 let; pan Robert Appel, nar. 7.7. – 55 let; pan Roman Faerman, nar. 1.7. – 61 let, a pan Miroslav Stančík, nar. 3.7. – 59 let. Hodně zdraví a spokojenosti jim přeje celá teplotická obec. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

S hlbokým zármutkom sdělujeme, že dne 10. května ve věku 23 let náhle zemřel člen ŽO Teplice pan Vojtěch Merta.

Zichrono livracha!

ŽNO TRENČÍN

V **júli** oslávia narodeniny: pani Eva Tribová – 80 rokov; pani Daniela Šťastná – 76 rokov, a pán Ing. Oleksandr Kazatsker – 65 rokov. Srdečne gratulujeme a prajeme všetko dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **červenci** oslaví své narodeniny pani Lydie Schöpflová a slečna Magdalena Tupková. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a osobních úspěchů.

Ad mea veesrim šana!

KONFERENCE**O ANTISEMITISMU V MALMÖ**

Ve švédském městě Malmö se má v říjnu 2020 konat mezinárodní vládní konference o antisemitismu. Připomeňme, že roku 2000 se ve Stockholmu konala konference, při níž se ustanovila Mezinárodní aliance pro připomínání holokaustu a výuku o něm (IHRA), která má v současnosti 32 členských států. Jedním z hlavních úkolů aliance je bojovat s antisemitismem (a protiizraelským smýšlením s ním často spjatým). Od zakládající konference se tento problém nevyřešil, spíše naopak. Situace ve Švédsku (kde žije na 20 tisíc Židů) patří k nejsložitějším v Evropě. V samotném Malmö, jehož třetina obyvatel pochází z muslimských zemí, dojde každoročně k desítkám antisemitických útoků. V souvislosti s konáním konference nabídli místní komunitě dva filantropové čtyři miliony dolarů, které mají posloužit k zajištění bezpečnosti jejich členů.

SVOBODA SLOVA V CAMBRIDGI

Studentská unie Univerzity v Cambridge nesouhlasí s názorem britské Národní studentské unie, že lidem s nenávisťnými a bigotními názory se nemá dávat na akademické půdě prostor (*no platform policy*), neboť by to „protiřečilo svobodě slova“. Mezi těmi, kterým tak v minulosti cambridgeští studenti mohli naslouchat, byla nacionalistická politička Marine Le Penová, radikální imám Abu Hamza či nedávno malajsijský premiér Mahathir Mohamad. Ten je přitom znám svým neskrývaným antisemitismem nejhrubšího zrna, a dokonce tvrdí, že je hrdý na to, že „je označován jako antisemita“. Když byl na svůj antisemitismus tázán, odpověděl: „Mám několik židovských přátel, velmi dobrých přátel. Nejsou jako ostatní Židé, proto se s nimi přátelím.“ Došlo tedy k jasnému zneužití svobody slova, a to na jedné z nejstarších a nejvýznamnějších evropských univerzit.

SOTHEBY'S NA PRODEJ

Nejstarší a největší mezinárodní aukční síň Sotheby's (byla založena v Londýně roku 1744) zakoupil Patrick Drahi, telekomunikační magnát, jenž působí ve Francii, v Portugalsku, USA a v Izraeli. Tam roku 2013 založil mezinárodní kanál i24news, který francouzsky, arabsky a anglicky vysílá 24 hodin denně zpravodajství. Drahi se narodil v židovské rodině v Casablance, studoval ve Francii, žije ve Švýcarsku a je také sběratelem umění.

**ZPRÁVY
ZE
SVĚTA**Chedva Meroz: *Pocta Paulu Kleeovi*.**ČERNOBYL A ŽIDÉ**

Povědomí o severoukrajinském městě Černobylu je spojené hlavně s výbuchem místní jaderné elektrárny roku 1986, jejíž historii nedávno připomněl i seriál vysílaný stanicí HBO. Jeden z blogů listu *Times of Israel* připomíná židovskou historii tohoto místa: patřilo k nejstarším židovským komunitám na Ukrajině, roku 1897 tvořili Židé přes polovinu tehdy desetitisícového městečka. Další vývoj už šel jen k tragickému konci: první světová válka, ruská revoluce a po ní občanská válka, pogromy, roku 1941 okupovali zemi nacisté a zbylé Židy povraždili. Po válce se zde však někteří znovu usadili, roku 1987 tu žilo asi 50 rodin. Řada lékařů, kteří byli vysláni léčit lidi postižené radiací, byli Židé, stejně tak jako stovky hasičů, kteří na místě působili. Ti pak mohli odjet na léčení do Izraele a mnozí tu zůstali trvale.

**ZEMŘELA
NECHAMA RIVLINOVÁ**

Dne 4. června zemřela první dáma Izraele Nechama Rivlinová. N. Rivlinová bojovala v posledních letech s těžkým onemoc-

něním plic, letos v březnu se podrobila i plicní transplantaci. Podle prezidentského prohlášení zemřela v nemocnici Beilinson v Petach Tikvě. Nechama Rivlinová se narodila 5. června 1945 v mošavu Cherut. Profesí byla botanička a zooložka a působila jako badatelka na katedře zoologie, ekologie a genetiky na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, tématům přírody a životního prostředí se věnovala i ve funkci první dámy. Prezident Reuven Rivlin poděkoval za kondolence a zprávy od běžných Izraelců, které „znamenají pro prezidenta i celou rodinu nevýslovnou podporu a povzbuzení“. Rivlinovi, kteří byli manželé od roku 1971, měli tři děti a sedm vnoučat.

PONIČENÉ PORTRÉTY

V květnu instalovala skupina ESRA v centru Vídně (a dalších evropských metropolích) 80 rozměrných fotografických portrétů Židů, Sintů, Romů a dalších lidí, perzekvovaných během holokaustu. Vytvořil je italsko-německý fotograf Luigi Toscano. Vídeňská instalace se stala již několikrát terčem nenávisťných útoků. Portréty byly buď počmárány svastikami, nebo rozřezány nožem. Po třetím útoku oznámila skupina umělců z nedalekého alternativního divadla Nesterval, že bude u výstavy držet čtyřicetihodinovou hřídku. Připojila se k nim i katolická mládež sdružená v organizaci Caritas i muslimští mladí z Muslimische Jugend Österreich. Mladí se pokusili poničené obrazy opravit – vyřezané části znovu přišli.

(am, ztis.cz)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 28. 6. 2019. Cena 20 Kč (0,90 €)